

PC
6500

17197

28p Rio

A PÉCSI
ÁG. HITV. EV. EGYHÁZKÖZSÉG
TÖRTÉNETE

KELETKEZÉSÉTŐL — 1917-IG.

IRTA:
BALDAUF GUSZTÁV
PÉCSI EV. LELKÉSZ.

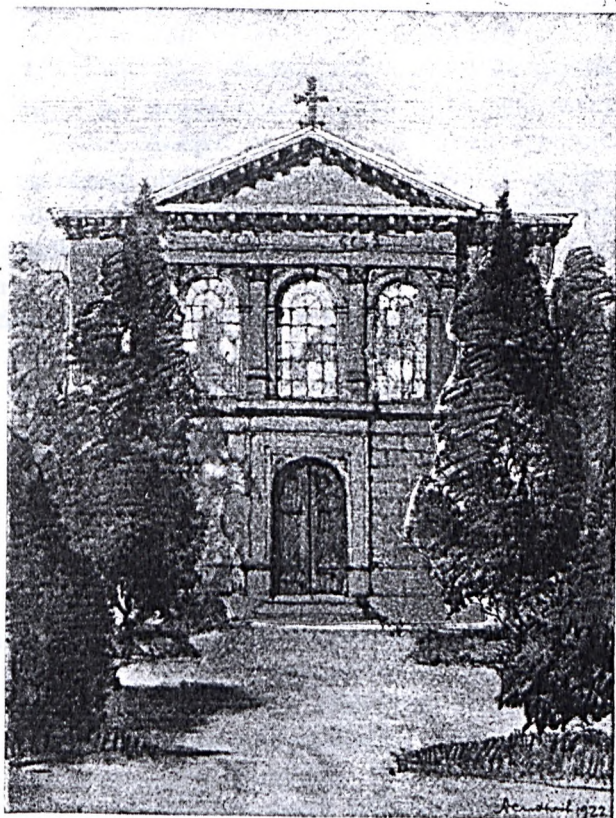
B. M. K.

PREZENS

26h463

PÉCS, 1926.
NYOMATOTT TAIZS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

EVANGELIKUS TEMPLOM.
ÉPÜLT 1875-BEN.

A régi keresztyén Pécs.

BARANYAVÁRMEGYÉT, Magyarországnak ezen a Dráva és Duna folyamok összefolyásának szögében fekvő területet a Mindenható a természet minden szépségével és gazdagságával áldotta meg. A megye felső részén délnyugat-észak-keleti irányban az erdős Mecsek nyulik el, amelyben szebbnél-szebb vadregényes részek gyönyörködtetik a természet barátait. Kimagasló hegycsúcsai Dunántulnak legmagasabb emelkedései, amelyekről tiszta időben áttekinthetni a Dráván-tuli horvátok lakta dombos mezőkre, nyugat felé tekintve a Balatonnak messze terjedő sávját láthatni, keleten pedig a szélesen és hosszan elnyúló Duna vizét. Tele van a hegység mélye is sok-sok kimerithetetlen értékkel: építkezésre, utak kövezésére alkalmas mész- és homokkővel, messzebb márvány- és krétarétegekkel és mindenek felett a kiszámíthatatlan értéket képviselő fekete gyémánttal, a kiváló minőségű kőszénnel. A hegy magaslatait tölgyesek és bükkerdők koszorúzzák; lejtőit híres, jó bortermő szőlők díszítik, tarkítva ezeket különféle gyümölcsösök és az ország határain túl is híres francia (őszi) barackfák ezrei. Siksági része e megyének talaj tekintetében vetekedik Bácska és Bánát televény földjével, mely sulyos acélbuzával és aranygyöngyszemű tengerivel busásan jutalmazza a földműves fáradozását.

Pécs városa a gyöngyvirágos Mecsekalkján napkeletre nézve hosszan nyulik el nyugat-keleti irányban. Fekvésének kedvező helyzete és vidékének gazdagsága maga felé irányította régtől fogva a népeknek figyelmét. A rómaiak előkelő helyé tették Pécsset: Közép-Pannonia kormányzó székhelyévé. A város aláaknázottsága, az, hogy keresztül-kasul huzódnak el a város alatt mindenféle földalatti folyosók, alagutak, mély üregek, amelyeknek egyikét-másikat csak akkor fedezzük fel, ha építkezés céljából mélyebb ásásokat kell eszközölni, vagy amikor meglepetésszerűen hol itt, hol ott történnek nagyobb besüppedések, földbeomlások, — mutatják, hogy itt réges-régen is folyt kulturális élet. Maga a világhírű székesegyháznak földalatti csarnoka, ez az ősrégi katakomba igazolja, hogy már a keresztyénség

terjedésének legelején voltak e helyen Krisztusnak és az ő apostolainak követői. A székesegyház alatt épült sírkápolna a IV. századból való.

A magyarok meghódítva ez országrészt, nagy jelentőséget tulajdonítanak neki. Mutatja ezt I. (szent) István királynak az a megfontolt, bölcs intézkedése, hogy az általa nemzetvédelmi és kulturális célzattal alapított 10 püspökségek egyikének helyéül Pécs-et jelöli ki. A püspökség hatása alatt Pécs és vidéke hamarosan keresztyénné és kulturális emporiummá válik. A papság kulturális szolgálatának, a keresztyén szellem térfoglalásának és a város s vidék jelentőségének méltánylását látni a másik nagy magyar királynak, Nagy Lajosnak azon nagy horderejű elhatározásában, hogy a bolognai egyetem mintájára alapított első tudományos főiskolát, az első magyar egyetemet 1367-ben Pécs-et létesítette.

Felismerte Pécs nagy jelentőségét a magyarok földjére éhes, hódításra vágyó ellenünk, a török is. Mikor Magyarországnak meghódítására indul, erre felé veszi útját, 1526-ban a közel fekvő Mohácsnál, nemzeti nagylétünk nagy temetőjénél letapossa a kis védősereget, ebben a pécsi püspököt is 300 egyetemi tanulóval, elfoglalja Baranyát s annak szívet Pécs-et. A Félholdnak Pécs fölött 143 évig tartó jármát több emlék jelzi most is még. Ez idő alatt elvesztette a város korábbi fontos nemzeti és kulturális jelentőségét. A gazdasági leromlást és a kulturális elszegényedést szomoruan jellemzik István nevű pécsi plébános 1581-ben a pápához intézett levelének e bus sorai: „a mi püspökünk nem mer hozzánk jönni a török végett (!), a valódi papok száma fölötte csekély és ha volnának is, kik e tisztre vállalkoznak, a török miatt hozzánk jönni nem mernek. Itt előbb 300 és még ennél is több pap volt és egy sem szenvedett szükségét, most pedig magam vagyok a rabságra jutott itteni keresztyének szolgálója; állapotom szegény és nyomorult, úgy, hogy kenyerem sincsen.“

Az első evangélikusok Pécs vidékén.

A reformáció ott terjedt el leghamarább és a legszélesebb körben, ahol megvolt a kulturális alap. Baranyavármegye jelentős gazdasági multjánál, Pécs elsőrendű kulturájánál fogva a legkedvezőbb talaj voltak az egyházi reform-eszmék befogadá-

sára és meggyökeresedésére. Nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy a huszita háboru végeztével sok menekült huszita pap jelent meg Pécsen és Baranyában, akik a XV. század második felében buzgón apostolkodva, a talajt a reformáció magvainak befogadására már előkészítették volt. A Németországból jött egyházi reformeszmék is azonnal fogékony keblekre leltek. A reformáció úgy látszik Siklóból indult ki. Siklóson, Perényi Péter birtokán, a lutheránus Siklói Mihály tört utat az evangéliumi világosságnak. 1550 körül Siklós és környéke egészen a kis Rinya folyóig az evangélikus hitet vallotta. Lutheránus volt a laskói pap Sztáray Mihály, aki több társával 120 egyházat alapított. Itt jártak és reformálták az egyházakat Szegedi Kis István, Eszéki Zigérius Imre, Szerémi Illés, Szentantali Gergely. Az egyes községek közül egymás után a protestantizmushoz csatlakoztak Vörösmart, Hercegszöllös, Laskó, Kopács, Karancs.

És Pécsen? Nemkülönben gyorsan terjedt el a protestantizmus. Magában a katolikus egyházban is sokan rokonszenveztek a papok közül a protestantizmussal. Brodarics István pécsi püspök eretnokség hírében állott, Peregi Albert pécsi prépost a magyar reformátorokkal levelezett. Egy másik pécsi püspök, Dudith András elhagyta egyházát. Valószínű, hogy az 1540-es esztendőben evangélikus iskola is volt itt. Sennyei váci püspök 1629-ben kelt levelében így ír Pécsről; „Pécs városa olyan nagy, mint Bécs, van benne a katolikusoknak 30—40 házuk, a török és más vallásuak birnak körülbelül 1000 házat.“ E levélből nyilvánvaló, hogy a „más vallásuak“ alatt az evangélikusokat kell érteni, miután ők végezték a hitjavítás e korában az uttörés munkáját és a reformátusok, mint ifjabb testvérek csak később léptek az idősebbnek örökébe. Az evangélikusság nem sokat késlelkedve szuperintendenciákba szervezkedett és Pécsen is volt a híveknek egyházi szervezetük. A törökök kiűzése után az evangélikus egyház nem tarthatta magát fenn. Lipót idejében a római kath. papság hatalmának tetőfokára jutott, a protestánsok pedig a legsomorubb sorsra kerültek hazánkban. A Nagy Lajos király idejében itt élt nagyműveltségű, türelmes róm. kath. papság helyét türelmetlen, harcias és kíméletlen papság foglalta el. Hatalmának birtokában és tudatában a legerélyesebben megkezdte az ellenreformációt. A prot. papokra, akik a török hódoltság idejében tanították, vigasztalták a szegény magyarokat, most nehéz megpróbáltatási idők szakad-

tak. Radonay püspök, előbb zalavári apát, bizonynal bátorítatva a pozsonyi rendkívüli és az eperjesi vértörvényszék „eretnek“-irtó sikereitől, nemkülönben támogattatva a városi tanácsnak 1692-ben hozott azon határozata által, mely szerint kebelében mást, mint ker. katolikust nem tür, katonai szigorral látott a pogányok és protestánsok kiirtásához. Az ő „főpapi“ buzgólkodásával nyoma veszett az evang. hitet vallóknak. Nem is csoda. Kezében volt a megye földbirtokainak tulnyomó nagy része, erdők, mezők, szőlők; mint zászlós urnak roppant gazdagsága mellett mindenkit hódolatra kényszerítő tekintélye és hozzá hasonlithatatlan befolyása volt a legmagasabb köröknél, magánál az udvarnál is; kezében volt a város hatósága, amely, ha akarta volna is, nem engedhette meg, hogy Pécssett evangélikus lakják.

Az evangélikusoknak újból való térfoglalása Dél-baranyában.

Az evang. vallás újból való elterjedése déli Baranyában a XIX. század első éveire esik. 1803-ban, vagy 1804-ben jött az első ev. telepes Magyarbólyba, 1815—16-ban aztán többen is jöttek utána. A Dárda és vidékén elterülő óriási kiterjedésű földbirtokoknak ez időben tulajdonosa a nemesen érző róm. kath. vallású gróf Eszterházy Nep. János volt. Ennek urodalmi intézője az ev. vallású Landgraf a szomszédos tolnamegyei ev. és ref. németekhez („Gespansschafthoz“) 1823-ban átírt és felhívta őket, hogy küldjenek urodalmába telepeseket, akik átvegyék és megmunkálják a rác jobbágyok által rosszul művelt és elhagyott urbéri földeket. Sokan követték a felhívást és Magyarbólyban, Kácsfalun, Bolmányban, később Ivánban is megvették a rácok düledező kunyhóit. De az uradalom is biztosított nekik külön házhelyeket, építési anyagot és megélhetésükhöz urbéri földeket. Az első telepések Apátiból, Zsibrikről, Bonyhádról, Majosról, Gyönkről valók. Magukkal hozták e nemetajku evangélikusok azt az őseiktől beléjük öröklődött egyházas lelkületet, mely lelki szükségleteinek kielégítését semmi áron sem tudja nélkülözni. Vasárnaponként buzgó háziájtatosságra összegyülekeztek az első beköltözöttnek egyszerű hajlékában és ott egyházi énekek éneklésével, közös imádkozással és a Bibliának olvasásával dicsérték evangélikus szellemben a Mindenhatót, fölfrissítették lelkeiket az isteni kegyelem reményével és

vigasztalásával. Igaz, a kath. fanatizmus fölkereste e jámbor imádkozókat, meg-megzavarta buzgó ájtatóskodásukat, de nem tudta elvenni kedvüket az istentisztelet tartásától, sem meg nem tudta törni egyházi öntudatukat. Mi több, belátva azt, hogy gyermekeik nem maradhatnak vallásos oktatás és nevelés nélkül, hamarosan megfogadtak egy Biens Gottlieb nevű kiszolgált őrmestert, megbizva őt gyermekeik tanításával és egyszerű istentiszteleteik tartásával. Alig erősödtek meg egy kicsit, rendes tanítót alkalmaznak és 1820-ban már építenek iskolát. Úrvacsoraosztásra az esperesség időközönként Tolnamegyéből küldött ki egy-egy rendes lelkészt. De ez az állapot nem felelt meg sokáig a vallási közszükségleteknek, a mindsürübben előforduló események, keresztelések, temetések napról-napra mindjobban sürgették egy rendes lelkésznek alkalmazását. Az első lelkészt az esperesség 1829-ben Kácsfalura helyezte, mert az evang. hívek itt voltak a legnagyobb számban, Magyarbóly, Bolmány és Iván pedig ide csatlakoztak.

A távolság, amely megnehezítette a lelkéssel való érintkezést, aki mint tanító otthon eléggé el volt foglalva, de meg egyéb körülmények is megérlelték azt az óhajtást, hogy Magyarbóly függetlenítse magát Kácsfalutól. Röck Lajos, a herceg Schaumburg-Lippe uradalomnak (mely 1844-ben megvette a birtokot) Magyarbólyban lakó ügyésze kezébe vette a gyülekezetnek ez ügyét és az 1845. szept. 29-én Pécsen tartott kongregáció a megyei deputáció vizsgálata alapján kimondta, hogy Magyarbóly az országos törvények értelmében anyaegyháznak tekintendő és hogy lelkészt választhat. A püspök ajánlatára meghívták lelkészül Rojkó Károly szárazdi káplánt, aki 1846. márc. 26-án hivatalába be is iktattatott. Rojkó ezzel lelkészévé lett egy körzetnek, mely hosszában 9 órai, szélességében pedig 4 órai kocsitnyi távolságra terjed és szétszórtan 900 prot. lelket számlált. E körzethez tartozott csekély számú hívével Pécs városa is.

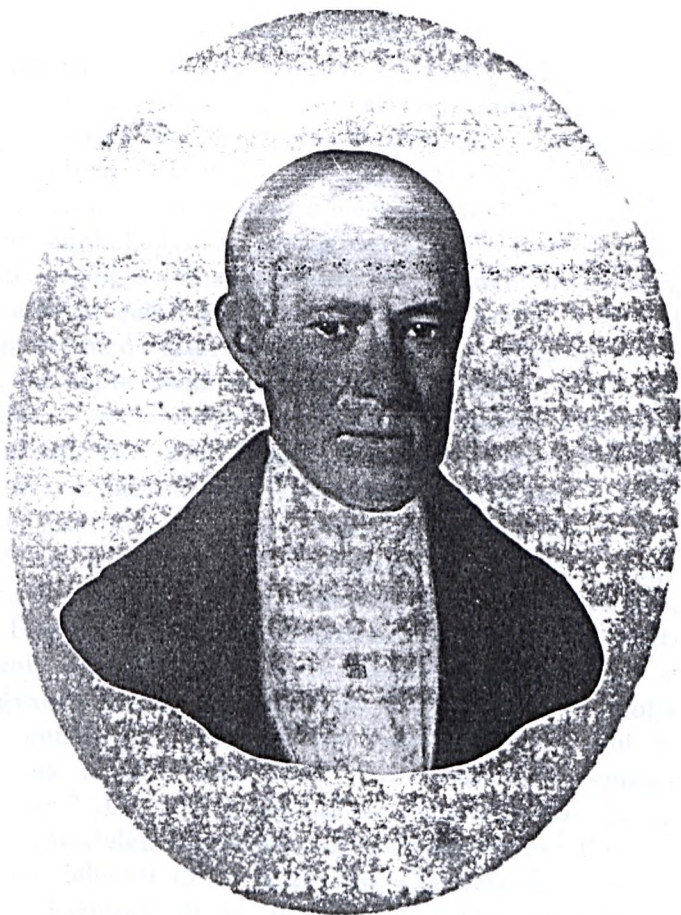
Rojkó Károly nemcsak a magyarbólyi gyülekezetet szervezte meg és építette azt ki rendezett anyagyülekezetté, hanem elévülhetetlen sok és nagy érdemei vannak a pécsi ev. egyház szervezése körül is. Igazi jóakarója és bölcs támogatója volt a pécsi ev. gyülekezetnek önállósításánál. Fáradhatlan és nagy munkabíró férfi, aki bölcs megfontolással és céltudatosan dolgozott sok jeles talentumával Magyarbóly, Pécs, de az egész vidék evangélikusainak egyházi érdekében. Amilyen elsőrangú szer-

vezőtehetség volt, oly annyira igazi pásztora népének, akiben harmonikusan egyesült a megfélemlíthetlen erély és szívjóság, a leereszkedni tudó jó bánásmód és a papi tekintély tiszteletben tartásának megkövetelése, a minden akadályt legyőző kötelességtudat és a legaprólékosabb dolgokban is megnyilatkozó hivatáshűség. Egyházi felsőbbsege is elismerte ez érdemeit. „Tisztelendőségednek — így ír neki Lágler esperességi pénztárnok — a lefolyt években eléggé tanusított s a jövődre is fogadott hivataloskodási buzgósága az esperességnek elismerését és méltánylását igényli. Vajha az 5 járás is egyesülten a 7.-el Tisztelendőségedben tisztelhetné körlelkészét.” — Roykó Károly a soproni gabonakereskedő Roykó Gottliebnek fia, 1811. márc. 13-án Sopronban született. Itt az evang. liceumban elvégezve középiskoláit, 1832-ben Wienbe ment, ahol 3 évig theologiai tanulmányokat folytatott. Innen hazakerülve, egy évet otthon töltött, míg nemes Kis János kir. tanácsos, ev. superintendens maga mellé nem vette káplánnak. 1836 november 17-én pappá avatta. 6¹/₂ évi itt működés után Szárazdra került káplánnak, ahonnan 3 év multán a magyarbólyiak hívták meg rendes lelkészüknek. 1846. márc. 2-án Magyarbólyba érkezve, még e hó 26-án ünnepélyes beiktatást nyert, a beiktatást Ritter József majosi és Bergmann Lajos izményi lelkészek végezték. 1846. október 17-én nőül vette Laszberg Henrietta grófkiaasszonyt és amikor ez 9 évi hosszantartó betegeskedés után 1856-ban meghalt, a rá következő esztendőben másodszer nősült, feleségül vévén sógornójét, gróf Laszberg Emiliát. Roykó Károly 32 évi áldásos lelkipásztori működés után 1878. szept. 24-én hunyt el Magyarbólyban, ahol tetemei az evang. temetőben pihennek.

A mai pécsi gyülekezet keletkezése.

Pécs evang. egyháza a magyarbólyi gyülekezettel egy időben keletkezik, de mivel Magyarbóly előbb szervezkedik, Pécs ennek előbb szórványgyülekezetekép, majd mint leánygyülekezete kezdi egyházi életét. Az első, legrégebb evangélikusok itt is 1800 kezdő éveiben telepedtek le. Korábban nem találkozhatunk Pécssett protestánsokkal, mert a városi tanács ilyeneknek letelepedését a hatalmas katolikus városban nem engedélyezte.

Az első letelepedő *Nendvich Tamás* gyógyszerész. A tanács ugyan az ő letelepedését is megtagadta, de ő az 1791/92. tör-

NENDTVICH TAMÁS.

vényekre hivatkozva, fölfolyamodott a Kancelláriához és ennek eredményeképp kapta meg a tanácstól 1804-ben a letelepülési engedélyt. Nendtvich Tamásban az isteni gondviselés nemcsak az első evangélikust küldte Pécsre, hanem oly férfiut is, akiben megvoltak azok a képességek, amelyeknek birtokában és fölhasználásában megalapítója tudott lenni ezen exponált ponton az evang. egyház Sionának. Régi tősgyökeres ev. család sarjához illően magával hozta a lutheránus szellemtől áthatott Szepességből a hamisítatlan vallásos érzületet s a lángoló egyházszeretetet. Tudatában volt magasztos hivatásának, annak, hogy ezen őrtálló helyen reá vár az ev. egyház megalapításának, szervezésének dicső feladata és ez a meggyőződése sohasem engedte lankadni munkakedvét az ezer és ezer akadállyal való küzdelemben. Élete végéig ő volt a gyülekezetnek mindenkor támasza, lelke, tudott a szent célért lelkesedni, áldozatot hozni. A kisdied sereg is fölismerte az ő vezéri hivatását: hűen és teljes bizalommal követte. Az utána csakhamar letelepedett néhány, többnyire iparral foglalkozó evangélikus között tanácsadásával s az egyházas érzület példaadásával ő volt az összekötő kapocs. Az első letelepedett evangélikusok lelki szükségleteik kielégítése és főleg az urvacsorai szentségnek vétele végett a legközelebb fekvő, de így is 5—6 órányira levő Kismányokra, Majosra, vagy Bonyhádra zarándokoltak. Amint számuk lassacskán növekedett, megkérték a bonyhádi ügybuzgó lelkészt, nemes Borbély Józsefet, hogy évenként legalább egy-kétszer szálljon ki Pécsre, hogy e magukra hagyatott hitsorsosok lelkében ébren tartsa és ápolja a hitéletet. Ilyenkor az istentiszteleti összejöveteleket hol is tarthatták volna másutt, mint Nendtvich Tamásnak vendégszerető házában? De alig szaporodtak a családok 15—20-ra, már külön istentiszteleti helyiséget bérelnek istentiszteleti célra. Ez azonban nem lehetett tartós megoldása a kérdésnek. A bérelt helyiségeket a háziurak itt is, ott is hamarosan fölmondták, úgy látszik kerülni akarták annak látszatát, hogy elősegítik az evangélikusok térfoglalását, de meg a katolikus házakban ki voltak téve gyakori kellemetlenkedéseknek, sokszor gunynak, csufolódásoknak is. E tarthatatlan viszonyok arra az elhatározásra bátorították az evangélikusokat, hogy saját imaházat szerezzenek. 1844-ben az egyházmegye és egyházkerület útján engedélyt kérnek a helytartó tanácstól „országszerte imaházuk fölépíthetése végett segedelem kéregethetésre.“ Az engedély megadását nem várták be, amit hiába is vártak volna, mert

dacára annak, hogy az egyházmegye a „folyamodók ügyét a Főtiszt. kerület hathatós pártfogásába ajánlatni rendelte“ és az 1846. 1847. évi egyházmegyei gyűléseken a folyamodvány kedvező elintézésének kérelmét megújították, az engedély a gyűjtés megindításához nem érkezett meg. A kicsiny sereg mintegy előre érezve a helytartó tanácshoz intézett kérelmének eredménytelenségét, még az imaházépítési eszme megpendítésének évében 400 forinton megveszi magának imaház céljára a Nepomuk, mai Munkácsy Mihály-utca 41. számú házat. Micsoda egyházszeretetnek, hithűségnek kellett lenni e néhány evang. elődünkben, hogy az akkori viszonyokhoz képest ily nagy összegű adósságot mertek magukra vállalni, mert bizony készpénzük nem volt és adósságra vették azt meg. Mi több, 1000 forinton még külön istentiszteleti termet is építtetnek hozzá.

Meglévén az imaház, régi jó ev. hagyományokhoz hiven, szükségét látják annak, hogy valakiről gondoskodjanak, aki nekik minden vasárnap istentiszteletet tartson és azt a néhány gyermeket az egyház szellemében és hitelveiben tanítsa és nevelje. Miután rendes tanítói képzettségű tanerő beállításához nem volt anyagi erejük, egy Thoma Lajos nevű szijgyártót alkalmaznak. Ilyen nem képzett tanítók alkalmazása abban az időben nem volt szokatlan dolog és bizony egyik-másik ilyen nem képesített tanító közmegelegedésre töltötte be tisztét, nevelve az egyháznak hű tagokat, a hazának derék polgárokat. Thoma nem volt, sajnos, ebből a fajtából való, mert a 3—3 évre kötött szolgálati egyezséget harmadszor, 1851-ben már nem újították meg vele.

Tanító alkalmazásával az eddigi diasporális-szórványgyülekezet leányegyházzá emelkedett. 1846-ban kimondták, hogy mint leánygyülekezet Magyarbólyhoz csatlakoznak. Indokoltá tette ezt nemcsak az a régi egyházi bevett szabály, amely szerint minden gyülekezet, amelyben csak tanító volt, a felügyelet, irányítás, erkölcsi támogatás és hitelvi ellenőrzés gyakorlása végett szoros viszonyban kellett hogy álljon lelkésszel is bíró anyaggyülekezettel, hanem a tényleges állapotok is, amelyek az anyaggyülekezet erkölcsi befolyását és támogatását szükségessé tették. Mint a vidéken, úgy Pécs városában is igen önkényesen bánt el a r. kath. papság a protestánsokkal és nagyon résen kellett lenni, hogy a törvény biztosította jogok gyakorlásánál sérelmet, kárt ne szenvedjenek és úgy magának az egyháznak, mint az egyes hiveknek érdekei megfelelő védelemre

találjanak. Különösen állt ez a vegyesházasság kötéseknél, ahol állandó molesztálásokban részesültek a protestáns felek. Roykó Károly magyarbólyi lelkészben a pécsiek oly hü és bátor lelkiatját találtak, aki derekasan megvédte hiveit és ezeknek jogait minden vonatkozásban, — ha kellett a hatalmas pécsi püspökkel, Scitovszkyval szemben is. Pécsnek Magyarbólyhoz való csatlakozásakor kiállították a lelkésznek szóló híványlevelet is. Ebben a lelkész köteleztetik, hogy: „Isten ígését tisztán és igazán hirdeti, az erkölcsök tisztasága felett örökös és a gyülekezet javát templomban és iskolában előmozdítja. Évenként 2-szer, áldozócsütörtökön és mindenszentekkor a nyilvános istentisztelet predikációval és urvacsoraosztással ünnepélyesen megtartja; a mind e két napon délután tartandó gyűlésen részt vesz; eltemeti a halottakat, amely temetésekre behivatik, a sírnál tartandó imádsággal és az imaházban tartandó gyászbeszéddel; végzi a kereszteleseket, házi gyóntatásokat (urvacsoraosztást), esketéseket és a tanító által végzett konfirmációi oktatás után a konfirmációt. — Javadalma: a gyülekezet pénztárából ezen ténykedésekért, áldozócsütörtöki és mindenszentekkori kiszállásaikor mindkét esetben fizet 12 pengő ezüst forintot. (Cm.) A bejövetelei és itt tartózkodásának költségeit a gyülekezet téríti meg. Ennek ellenében az urvacsoraosztáskor befolyó adományok nem a lelkészt illetik, hanem a pénztárba folynak. Konfirmációért 2 frt., (Cm.), kereszteleseért és házi urvacsoraosztásért, esketésért és temetésért esetenként 2 frt. jár a lelkésznek. Az ily alkalmakra bejövő lelkész költségeit az illető felek tartoznak fizetni.” Elismeri a hívány, hogy az itt jelzett díj a tiszttel járó munkához viszonyítva nagyon alacsony, de megígéri a gyülekezet, hogy e feltételek csak addig érvényesek, amíg a gyülekezet jobban megerősödik és pénzügyileg jobb körülmények közé jut, amely esetben kedvezőbb feltételek fognak megállapítani. A hívány aláírói: Nendtvich Tamás, mint gyűlési elnök, König Károly, Hüttner János, Németh Mihály, Labrentz Mihály és Fessel Pál, — úgy, hogy bizonynyal e derék férfiak tekintendők a gyülekezet alapítóinak is.

Pécs így Magyarbólyhoz csatoltatván, ez időtől fogva (1846.) mindennemű anyakönyvi adat a magyarbólyi születési, kereszteleési, házasságkötési és halotti anyakönyvekbe vezetett be. Borbély Lajos esperes közbejöttével a pécsi gyülekezet ugyanekkor külön temetőhelyet is nyert.

Az imaháznak megvétele, adósság után járó kamatfizetési

kötelezettség, tanító, lelkész fizetése terheket rótt a kis számu gyülekezetre és gondoskodni kellett biztos jövedelmekről. E kérdést olyformán oldották meg, hogy 20 egyháztag egyesületet alkotott, amelyben szerződésileg kötelezték magukat arra, hogy 1845—1848-ig mindenikük bizonyos megállapított járulékot fizet egyházi célra.

Tele gonddal, kötelezett terhekkal, nem elégedtek meg az elért sikerekkel, messzebbmenő céljaik, terveik is vannak: máris templomépítés felett gondolkodnak. Az ernyedetlen buzgóságú Nendtvich Tamás, mint a gyülekezetnek világi elnöke, 1846. év végén a város tanácsához beadványt nyújt be, melyben hivatkozással az 1791. tc. 26. §-ra „templom és iskola-házi fundus kijelölése iránt rendelést tétetni kér.” A város tanácsa már az 1847. január havában tartott ülésén a kérést tárgyalás alá veszi, bizottságot is küld ki megfelelő hely keresésére, de ezzel aztán holtpontra is jutott a nagy hévvel megindult akció. Az 1848.-iki nagy események, az ezt megelőző nemzeti, politikai eszmék szellője kioltotta az egyház oltárán lobogó buzgóság lángját. „A haza mindenek előtt, mindent a hazáért” elvek mellett háttérbe szorultak az egyháznak ügyei, az építés munkája az ország rombadőlésének láttán természet-szerűen szünetelni volt kénytelen.

Az egyházi szervezkedés. Pécs, mint fiók- és leányegyház.

A magyar nemzeti szabadságharc letörése után a pécsi hiveknek figyelme újból az egyház felé irányul. 1851-ben lejárván Thoma Lajos egyezsége, egyhangu határozattal Lágler Lajos theologust hívták meg, abból a felfogásból kiindulva, hogy mint theologiai képzettséggel bíró fiatal ember, annyiban is megfelel a gyülekezet igényeinek, hogy a tanítás mellett a lelkési teendőket is elláthatja. Lágler Lajos Bonyhádon született 1829-ben. Az algimnáziumot Sárszentlőrincen végezte, innen Sopronba került, ahol a főgimnáziumi osztályokat és 1848-ban a theologiai tanfolyamokat végezte. A zavaros politikai állapotok miatt nem tudott, amint tervezte volt, a bécsi theologióra menni és így nevelői állást foglalt el. E minőségében kapta Pécs meghívását, melyet 1852. január havában el is fogadott. Hiványa szerint, melyet „a magas kormány helybenhagyása

után" Borbély József esperes 1852. márc. 4-én „további intézkedés végett Nendtvich ekklezsiai felügyelő urnak megküldött“, kötelessége volt szerda és szombat délutánjait kivéve, naponta 8—10-ig és 2—4-ig tanítani az előirt tanterv szerint. Vasárnap és ünnepnap d. e. 10 órakor istentiszteletet tartani énekkel, alkalmoszerű predikáció felolvasásával és imádsággal; a halottakat, ha az illetékes lelkész nincs jelen, énekkel kikisérni és halotti imával eltemetni; a konfirmándusokat 6 hétig naponta egy órahosszat tanítani és a konfirmációra előkészíteni; a gyülekezet írásbeli munkáit elvégezni. Ezen szolgálata ellenében a gyülekezet évi fizetésül készpénzben 100 frtot adott, továbbá egy szobából álló szabad lakást és egy öl bükkfát. A gyermekek tanításáért díjat nem szedhetett, csak a konfirmándusoktól fejenként egy frtot, temetésekért egy frtot. Szegények ingyen voltak temetendők. Házasság kihirdetésért 30 krajcár cm. járt.

Lágler meghívásával az 1846-ban megállapított lelkészi hivány csonkítást nem szenvedett. Roykó továbbra is lelkésze maradt Pécsnek és Pécs Magyarbólynak filiája. Roykó mint eddig, ezután is megtartja áldozócsütörtökön a rendes istentiszteletet. Az anyakönyvezés, hivatalos okmányok kiállítása, urvacsoraosztás, konfirmálás ezután is a lelkész kizárólagos joga marad. Megállapítást nyert az is, hogy Lágler „tanítói“ címe felavatása után „káplán“ címmé változik, de mint káplán is köteles lesz tanítani, de akkor már keresztelhet, eskethet és urvacsorát is oszthat. Az ezen ténykedés után járó stólákból azonban öt csak a keresztelési stóla illeti, minden többi stóla a rendes lelkésznek szolgáltatandó át. — Lágler természetesen ily javadalmazás mellett csak úgy tudta magát fenntartani, hogy magánórákat adott. Közben theol. tanulmányait folytatta s 1856-ban Rohoncon a nemzeti és egyházi alkotmány felfüggesztése idején az osztrák kormány által az ev. egyházak ügyvivőjévé kinevezett Wohlmuth Lipót adminisztrátor által lelkészi vizsgára bocsátatva, ugyanott lelkészi felavatást nyert. Ennek alapján Roykó lelkész hozzájárulásával kápláni minőségben szolgálta az egyházat magyar és német nyelven tartva predikációit. Lelkészi minőségének megszerzése és ily jellegű működésének elismeréseképp évi fizetése is emelkedett előbb 200 frtra, majd évi 300 frtra.

A káplán-tanítói fizetésnek emelkedése, az adóssági kamatok fizetése súlyos terhet jelentett a gyülekezetnek; az egyházmegye is bevonta közegyházi terhek viselésére. A sárszent-

lőrinci iskola javára 1856-ben az egyházmegye 2 frtot rótt ki a gyülekezetre, igaz, hogy a hivek is az egyházmegye által fenntartott ev. algimnázium részére önkéntes adományaikkal növelik a kivetett hozzájárulási összeget: Nendtvich Tamás, Nendtvich Vilmos, id. Madarász András, Csizik Samu, 5—5 frttal, Laurer Flórián 3 frttal, Kötz György, Schnaidt Károly 1—1 frttal, Bock Lajos 2 frttal járulnak e fontos intézet fenntartásához. Az anyagi terhek nagy gondot jelentenek a gyülekezetnek, főleg Roykónak, aki helyes számítással arra törekedett, hogy valamint Magyarbóly, úgy a hozzátartozó filiák is mielőbb szabaduljanak az anyagi terhektől és anyagilag megerősödvé biztosítsák fennállásukat és további fejlődésüket. Helyes megértéssel fogadta ezt a gyülekezet élén König Károly érdemes gondnokkal, akinek indítványára a házhoz tartozó kertet 1000 frtért eladják. Ez összeg terhére 1857-ben az imaházat alaposan tataroztathatták és az adósságból is nagyobb összeget törleszthettek. Roykó a többi adósság törlesztését is lankadatlanul sürgette. Az ő indítására Laurer Flórián a Dunagözhajózási Társaságnak és a Pécs-mohácsi vasuttársaságnak felügyelője azt az ajánlatot tette, hogy az idegeneknél fennálló adósságot hitelezzék maguk a hivek, mindenik hitelező kapván a gyülekezettől egy az előjárók által zsirált adóslevelet. Ő maga 100 frtot ajánlott fel. A nemes példa vonzott, ki 50, ki 20, ki 10—5 frtot vállalt hitelezni. Egy évre rá a számadási gyűlésen, amikor a gyülekezetnek adósságait számítgatták, Laurer Flórián felállt és így szólt: „Nekem nagyon kellemetlen hallanom, hogy a gyülekezet adósom, én nem nézhetem azt, hogy nekem a gyülekezet tartozzék, inkább el is tépem adósleveletem.” A többi hitelező egyháztag ezt a nemes áldozatkészséget látva, valamennyien követik a szép példát és mindenik ugyancsak eltépi kötelezvényét. A pécsi gyülekezetnek történetében ez egyike a legmeghatóbb jeleneteknek. Az egyház egyszerre fellelegzett. Nem terhelte adósság, nem kellett kamatokról gondoskodni, az évi rendszeren befolyó jövedelmet félre rakhatták alapnak. A pénztár Schnaidt pénztárnok pontos vezetése mellett készpénzmaradvánnyal záródhatott. Igaz, Roykó lelkésznek a fizetése, aki folyton azon dolgozott, hogy a gyülekezetnek számadásában a minusz valahára plusra változzék, 15 éven át változatlan maradt, noha a hiványban az állott, hogyha a gyülekezet jobb helyzetbe kerül, kedvezőbb feltételekkel ujjtják meg hiványát. A nagyérdemű

Roykó javára fel kell jegyezni, hogy nem tartozott azon papok közé, kiknek feneketlen papzsákjuk van.

A gyülekezet Isten segítségével átesett a kezdet nehézségein. Volt rendes lelkész-tanítója, volt iskola-temploma. A hívek lelki szükségleteik kielégítését megtalálhatták sajátjukat képező imaházban. Az istentiszteletek minden harmadik vasárnapon délelőtt 10 órai kezdéssel magyarul, egyébként német nyelven tartatnak. Az istentiszteletek lefolyása ez: ének, oltári ima, oltári szentige olvasás, főének, utána az evangéliumokra épített predikáció, imádság, hirdetések, áldás, a főének utolsó verse és végül kimenőre „Unsern Ausgang segne Gott“. Nagy ünnepeken a rendes istentisztelet gyónás és urvacsoraosztás követi. Ennek menete ez: gyónó ének, gyónóbeszéd, imádság, **bűnvallás, és bűnbocsánat** hirdetés. Ezután következik az urvacsorai ének, az urvacsorát szerző igék elmondása, az ostya és bor megáldása, ezek kiosztása, hálaadó imádság és befejező ének. A megyeházi tömlöcben lévő foglyok áldozócsüörtökön reggel 7-kor jelennek meg az imaházban, ahol predikációt hallgatnak és az urvacsorához járulhatnak. Hasonlóképp tartatik urvacsoraosztással kapcsolatos istentisztelet az itt állomásozó katonaságnak is.

A gyülekezeti imaháznak megvannak a szükséges felszerelések: 1 rézből való csillárja, 1 feszülete, 2 rézből való oltári gyertyatartója, 1—1 kisebb és nagyobb aranyozott kehely ostyatartóval, 1 porcellánkanna, 1 üvegből való ostyatartály, keresztelődény, 1—1 vörös, fehér és fekete selyem oltár- és szószékterítő, oltár előtti szőnyeg, orgona (?), négy darab német és 1 magyar biblia, 5 magyar, 5 német és 1 pozsonyi énekeskönyv, 2 régi prédikációs könyv (Musznyaitól és Rumanntól), 2 persely, 1 temetési kereszt, 2 nagyobb és 1 kisebb asztal, 3 iskolapad, 1 földgömb, 4 fali térkép, 4 bekötött jegyzőkönyv, 1 vas ruhafogas és 2 öntött vaskályha. A gyülekezeti épület be is volt biztosítva, „de csak Pécssett.“

A gyülekezet alapvetése megtörtént, az adott viszonyokhoz képest rendezettek voltak viszonyai. A szép eredmény elérésében kifejtett buzgólkodásért különösen méltók a halás megemlékezésre: König Károly, Obetkó Zsigmond, Steiner Mihály és Leffer János, az egyszerű egyházfi. Az a férfit, akinek a gyülekezet alapvető munkájában oroszlán része volt, aki egy félszázadon át vezette, lelkesítette ezt a maroknyi evangélikus-ságot, úgy járt, mint hajdanában a nagy próféta: Mózes, aki

hosszu esztendőkön át kitartó buzgalommal, lelkesedéssel, sok-sok áldozattal vezérelte népét, de csak messziről láthatta az ígéret földjét, — Nendtvich Tamás, a pécsi gyülekezet atyja magát azt a templomot, melynek első tégláit ő hordta össze és ennek első rendes lelkészét, aki terveinek, vágyainak megvalósítója lett, csak reményeinek képzelt világában láthatta. 1858. augusztus 3-án Nendtvich Tamás elköltözött az örökkévalóság fényes templomába az igazi főpap elé. Az egész gyülekezet méltó gyászba borult. Az elhunytakor tartott gyűlés jegyzőkönyvében ezekkel a sokat mondó, jellemző szavakkal örökítik meg emlékét: „A gyülekezet elvesztette tiszteletreméltó előjáróját, Nendtvich Tamást, a gyülekezet alapítóját, a protestantizmus fáradhatlan bajnokát.” Az utódok mindenkor tiszteletteljes kegyelettel és hálás megemlékezéssel fognak uttoró, egyházépítő fáradozásaira gondolni; alakját, mint az igaz egyházszeretetnek és tántorithatatlan híthűségnek példaképét bátran lehet oda állítani bármely ev. hittestvérünk szemei elé. Emlékét a pécsi ev. egyházközség mindig csak áldani fogja.

A pécsi ev. gyülekezet iskolája.

Iskolája a gyülekezetnek több, mint 20 évig volt és ez idő alatt 3 tanítója, Thoma József 1845—1851-ig, utána a káplán-tanító Lagler Lajos 1852—1867-ig és ideiglenes minőségben egész rövid ideig Benczur György, aki már 1868-ban innen Bolmányba távozott. Iskolaügye a gyülekezetnek szerény anyagi viszonyaihoz mért, felszerelése, noha a gyülekezet iparkodott áldozathozatalaival a hiányokat pótolni, szegényes volt, a növendékek létszáma gyér. Oly tanítója nem akadt, aki tanítási eredményével vonzotta volna a tanulók tömegét. Az iskola fogyatékos voltával a gyülekezet sem volt megelégedve, szeretett volna több és jobb eredményt látni, ezért felállítja az iskolafelügyelői tisztelet, csakhogy az iskolai oktatásnak a gyülekezet részéről való ellenőrzése viszont bántotta a tanító érzékenységét. 1861-ben megszüntetik az iskolafelügyelői állást, mert az e tiszt betöltőjének nézete szerint, aki alig csak a maga nézetét, hanem biztonnyal a tanítóét is tolmácsolja: „Az iskola felügyelőségét az illető tanítóra nézve rendőri ellenőrködésként nem gyakorolhatja, mely a tanítói működésre nézve inkább elkedvetlenítő, mint buzdító hatást gyakorol.” Igaz, hogy a felügyelőség meg-

szüntetése sem lendített az iskolai oktatás-nevelés sorsán és 1868 májusában újból elhatározza a gyülekezet az iskolafelügyelői állás szervezését megválasztva e tisztre Obetkó Zsigmondot.

Az iskola felszerelési, pedagógiai állapotára vonatkozólag érdekes feljegyzéseket találunk a „körlelkészi iskola vizsgákról szóló Jegyzőkönyv"-ekben. Az 1864 február 5-én tartott iskolalátogatásról szóló jegyzőkönyv megőrökíti, hogy a gyülekezet elöljárói nem nagy érdeklődést tanusítottak az iskola iránt, mert így szól: „a felügyelő és egynehány tagurak megkérettek, hogy a vizsgánál megjelenjenek, de sajnálatunkra senki meg nem jelent." A vizsga 8-kor kezdődött a körlelkész imádságával. A körlelkésznek megjegyzéseiből az iskoláról a következő képet nyerjük: „Az iskola? — Jó karban van. Tanterem? — Mint iskolászoba kielégítő, alkalmas. El van látva elég paddal, nagy fekete táblával, fel van szerelve földgolyóval, planiglóbbal, nagy földabroszokkal, névszerint Ausztria, Magyarország, Európa és Palesztina térképeivel. Tanórák? Rendesen megtartatnak. Osztály? — Csaknem annyi osztály, ahány gyermek. Tanmód? — Olvasás és betűzés mód szerint folyvást megy s a gyermekek, mit olvastak, értve képesek elmondani. A többi tanulmányokat is nemcsak bétülve tudják, hanem nekik megmagyarázva lévén, értik. Mit tudnak végképeni kimaradásnál? — Tudnak németül folyvást és értelmesen olvasni; magyarul meglehetősen; szépen, helyesen írni, számot vetni, imádkozni, vallásból, a reformáció történetből, földrajzból, természetrajzból értelmes feleleteket adni. Egyébiránt az iskola homály oldala az, hogy a gyermekek éppen nem tanulnak énekelni. Milyen az iskolafenyiték? — Éppen nem szigorú, egyébiránt kivételes esetenél szigor alkalmaztatik. Iskolába járás? — Néhányat kivéve, rendes. Imádság? — Tudnak reggeli, déli, estvéli imádságokat s amint meggyőződünk, nagyobbrésze el is imádkozza azt otthon. Tankönyvekkel? — El vannak látva." Az 1867-iki iskolavizsgálatkor König Károly gyülekezeti kurátor „azt az óhajt és kívánságot nyilatkoztatta, hogy noha a gyermekek németajkuak, szükséges volna Pécssett, hogy német és magyar nyelvben mindnyájan egyforma jártasságot és gyakorlottságot nyerjenek, továbbá, hogy több tanulmányokban nyerjenek a gyermekek oktatást t. i. természet-tanban, vallástörténettanban, levélfogalmazásban." — Az 1868-iki körlelkészi vizsgán többen vesznek részt a gyülekezet elöljáróiból; — a jegyzőkönyvi „tollvivő" Obetkó Zsigmond, akinek jegyzőkönyve szerint „az iskola- és tanteremben vonatkozólag

az a megjegyzése, hogy igen kívánatos volna, hogy városban más állapotban találhatnánk.“ „Az írásnái bánásmód: az igen csinos és szép írásokból láthatni, hogy egyéni fölvigyázás alatt vannak.“ De általában sok a panasz az iskolábajárás rendetlensége miatt. „A reális és deák iskolába járók vallásórára nagyon rendetlenül járnak“, sok gyereket „a szülők kath. normál iskolába és klostromba küldenek.“

A végzett tananyag a tanító kimutatása szerint: ének, ima, magyar és német olvasás. Káté I—IV. rész. Bibliái történetek: „A világ teremtéséről, a bünbeesésről, a testvérgyilkosságról, a vizözön, József története.“ „Német, magyar nyelvgyakorlat nyelvtanilag.“ — „Földrajz és pedig: mértani, természeti, polgári és statisztikai földrajz.“ — „Számтан fejbeli és táblán való számolás a IV. alaptételben.“ — „Erkölcsi mondatok felfogás szerinti magyarázattal, szépírási szemlélet.“

Tankönyvek voltak: „Wagner olvasókönyve, Hübner bibliai történetei. Egyháztörténet Redenbacher szerint. Luther kátéja Parisius szerint. Földleírás Kettner szerint.“

1869. februárjában az „iskolák felekezetenkülieknek jelentettek ki“, azaz községi, ill. városiakká lettek. A város gyülekezetünket is felszólította, hogy iskoláját a városi iskolákba kapcsolja és így felekezeti iskoláját szüntesse be. A gyülekezet ebbe minden lelki tusa nélkül bele is ment, szinte kapóra jött neki a városnak ez az intézkedése, mert így szép szerével szabadult meg attól az iskolájától, melynek fenntartását a szükséges fedezet hiányában biztosítani úgy sem tudta és amelyért a gyermekek csekély száma, az elért tanulmányi s nevelési eredmény hiányossága miatt már nem tudott lelkesülni. A hitoktatást ettől fogva a lelkész végezte heti két órában. A növendékek száma ez évben: 13 fiu, 5 leány, összesen 18 volt.

A gyülekezet anyaegyházzá lesz.

A gyülekezet érdemes alapítóinak lelki szeme előtt kezdettől fogva az a magasra törő cél lebegett, hogy előbb-utóbb Pécssett, a déli vidéknek e kiváló emporumában legyen rendes evang. anyaegyház lelkésszel és templommal, de jól tudták azt is, hogy e cél elérése sok időbe, sok áldozatba kerül és hogy csak lépésről-lépésre haladva lehet ezt megvalósítani. Legelőbb tömörülniök kellett fiókegyházzá, majd meg leányegyházzá.

Minden elért siker csak erősítette önérzetüket, bizalmukat és buzdította őket egy-egy újabb lépésnek megtételére. Nem soká érték be azzal, hogy leánygyülekezetté alakultak. Amint egy kicsit is szilárdnak találták maguk alatt a talajt, önérzetük emelkedett; mint városi gyülekezet rangján alulinak tekintették, hogy egy falusi gyülekezettől függjenek. Mindinkább érlelődött tehát a vágy azután, hogy a leánygyülekezet Magyarbólytól függetlenítse magát és önálló anyaggyülekezetté szervezkedjék.

Az eszmének hathatós istápolója maga a magyarbólyi lelkes, Roykó Károly volt, aki úgy érezte, hogy az ő isteni küldetése nemcsak Magyarbólynak megerősítése, hanem az is, hogy Pécsset megszervezze. Hozzá csatlakoztak a gyülekezetnek egyházszerető vezető férfiai is. 1864. májusában Roykó felhívja a gyülekezet figyelmét az anyásulás kérdésére és jóllehet e terv újabb áldozatokat követelt, mégis lelkes pártolásra talált; 62-en azonnal önként felajánlják a gyülekezetnek anyásítása esetére a magasabb egyházi hozzájárulást.

Együttal külön fölhívásban fordulnak a többi hittestvérekhez és hatásosan hivatkozva eddigi híthőségükre és áldozatkészségükre, ily szavakkal aposztrofálják őket: „Vajha a Szentlélek lebegne fejük felett oly módon, mint ahogy annak idején ott lebegett felséges vallásalapítónk tanainak hátramaradt hirdetői, az apostolok felett és önöket is buzdítaná az egy akaratton való együttműködésre, amely késztetni fogja a majdan utánunk kutató unokáinkat annak a meghamisíthatlan igazságnak a közlésére, hogy nem egyedül magunk voltunk ezen itteni Istenházában egyedüli alapítói, hanem ez az önök szives támogatásával, segítségével és közreműködésével történhetett, amelyért nemcsak mi most érezzük magunkat hálára kötelezetteknek, hanem ezen érzés, tudat utódaink előtt is maradjon és lézen is emlékezetükben“. A felhívásban jelzik, hogy ki-ki ajánlja fel a megállapított négyféle fizetési osztály valamelyikének megfelelő egyházi adóját. Ez osztályok voltak: 24, 16, 6 és 4 frt. A legtöbben vagyoni helyzetüknek megfelelő foknál magasabb osztályba léptek. König Károly egy jegyzéket mutat be a gyűlésen azokról, akik a gyülekezet anyásulása esetére adójuknak önként való fölemelésére ajánlkoznak. A gyűlés pedig bizottságot küld ki a magyarbólyi anyaegyházról való egyházi függetlenítés tervének megvizsgálására.

Hogy a nagy buzgalommal felkarolt anyásulási terv megvalósulásában némi szünet állt be, ennek magyarázata az, hogy

a gyülekezetben nem volt az az igazi vezér, aki ezt lelkesen, bölcsen tudta volna vezetni. Roykó Károly mégis csak távol lakott, — Nendtvich Tamás lelke sem éledt újra utódaiban. Madarász Endre felügyelő minden egyházszeretete mellett is nem birt azzal a kellő eréllyel és kitartással, aminőt az egyházszerzés szent ügye megkívánt volna. Lagler Lajos pedig, aki tulajdonképen hivatva lett volna már tiszténél fogva is, hogy az ügyet kezébe vegye és előbbre vigye — már csak a maga jól felfogott érdekében is, hisz neki elsősorban kellett volna számítani arra, hogy az önálló anyaegylekezetnek lelkésze legyen, nemcsak hogy nem törődött az anyasulás ügyével, hanem inkább makacsságával, kötelességmulasztásaival a hívek ellenszenvét váltotta ki maga iránt. A jegyzőkönyveket, ami pedig kötelessége volt, nem írta meg. A presbitériumot sértegette, ezen és ehhez hasonló viselkedésével annyira ártott önmagának, hogy a gyülekezet minden áron szabadulni kívánt tőle. A gyülekezet kérte is az egyházi felsőbb hatóságot Laglernek innen való elhelyezésére, de minden eredmény nélkül. Végre sok huza-vona és alkudozás után 1867. márc. 26-án aláírta végkielégítési nyugtáját és elhagyta a gyülekezetet. Állását a gyülekezet, tekintettel a folyamatban levő anyasulási törekvésekre, nem töltötte be véglegesen, hanem ideiglenesen a német nyelvű istentiszteletek tartását Walther Lajos hitjelölttel végeztette, a magyar nyelvű istentiszteleteket pedig Ocsovinyi Mihály ugyancsak hitjelölttel. Walther hamarosan eltávozván Pécsről a gyülekezet az egyházi főhatóságtól „egy az itteni viszonyok szabta követelményeknek megfelelni képes hitjelöltet kér“ felajánlva az illetőnek 500 frtot, lakást és 2 öl fát, aminek ellenéber „egyelőre tanítania is kell, mert külön tanítót nem tarthatnak“. Amíg azonban e várt hitjelölt elfoglalná helyét, a gyülekezet miután az iskola nem szünetelhetett, ideiglenesen Benczur Györgyöt alkalmazta.

A gyülekezet már a február 27-én tartott gyűlésén elhatározta önálló anyaegyházzá való alakulását, egyttal felkérte az esperest a szükséges lépések megtételére. Most, hogy a segédlelkész-tanítói állás dolgát megoldották, minden igyekezetük az anyaegyházzá szerzés ügyének szentelik. Ifj. Madarász Endre felügyelő és Maléter Rudolf újból kibocsátanak egy aláírási ívet, hogy azon ajánlják fel a gyülekezet önállósulására önként vállalt adójárulékaikat. Az ívet 114-en írták alá, jelezve a hozzájárulási összegeket is, az aláírók közt találkozzunk it

NÁDASI NÁDOSY ISTVÁN.

először Nádosity István nevével, aki 50 frtot ajánl fel, Nádosity Kálmánéval 30 frttal, továbbá a következő nevekkel és adományaikkal: Szontagh Mátyás 40, Madarász Endre, Madarász Manó, Valentin Károly, Bock Lajos, Labrentz Mihály (25—25 frtot), Haberényi Pál, Rueprecht János, Röck Lajos, Obetkó Zsigmond, Nendtvich Sándor, Neumann Ede, Lengyel Károly (20—20 frtot), Schellenberg Jakab (15 frt), König Károly, Maléter Rudolf (15—15 frtot), Marton Sándor (10 frtot), e derék pécsi evang. polgárok nevei egy-kettő kivételével — mint a Nádosity, Nendtvich, König, Marton nevei — már csak emlékekben él a gyülekezet mai képviselőinél.

Az 1867. évi május 15-én tartott presbiteri gyűlésből kifolyólag ifj. Madarász Endre felügyelő, Maléter Rudolf egyházi jegyző, Valentin Károly, König Károly gondnokok megkérik az egyházmegyei gyűlést, engedélyezze Pécsnek anyagülekezetté való alakulását. A gyülekezet ekkor már közel 400 lélekből áll 211 családban. Az önként felajánlt évi egyházi adó 898 frtot tett ki. Bejelentik az egyházmegyei gyűlésnek, hogy a megválasztandó rendes lelkésznek lakáson kívül 600 frtot adnak. A gyülekezet a fennmaradó összegből azt reméli, hogy fedezheti ebből a tanító díját és ezt annál inkább meri remélni, mert számítanak a város támogatására és a Dunagőzhajózási Társaságnak segítségére. A gyülekezet ingatlan és ingó vagyona 4963 frt. 67 kr. összegre becsültetett.

Az egyházmegye állandóan élénk érdeklődéssel kísérvén a gyülekezet törekvését — most, hogy Nádosity István Téten személyesen is közbenjárt Karsay Sándor szuperintendensnél — a püspöktől külön felszólítást véve, Schleinig Károly esperes az anyasulás kérdésének elintézése végett kiszállt Pécsre. Az ő elnöklete alatt tartott gyűlésen megújítja a gyülekezet anyasulási óhaját és egyuttal megállapítja az önálló egyház megválasztandó lelkészének hiványát is. E szerint a lelkész fizetése lesz: 800 frt negyedévi előleges részletekben, lakás, kert, 2 öl fa és elegendő szén; stólák: keresztelés, esketés, temetések után 2 frt 10 krajcár. Hirdetésekért és házassági elbocsátó bizonyítvány kiállításáért ugyancsak 2 frt 10 krajcár. — Az istentisztelet minden egymást követő vasár- és ünnepnapon német nyelven, a negyedikén magyarul tartandó; a gyermekek hetenkint kétszer nyernek vallásoktatást.

1868 junius havában a presbitérium úgy az ezévi egyházmegyei, mint a kerületi gyűlésekre —, melyeken a gyülekezet

anyásítási ügye tárgyalás alá került — bizottsági tagokat küld ki, még pedig az egyházmegyei közgyűlésre Nádossy István, Maléter Rezső és Valentin Károly, az egyházkerülethez Nádossy István és Röck Lajos áldozatkész egyháztágot. Az egyházmegyei közgyűlés 1868 június 17-én Pécs önállósulását általános helyesléssel elfogadta és az ugyanazon év augusztus hó 12-én Pakson tartott egyházkerületi közgyűlés a leánygyülekezetnek anyaegyházzá alakulását megerősítette.

Templomépítés.

A pécsi ev. gyülekezetnek bölcsőjénél két kiváló férfiú örködött: Nendtvich Tamás, a felügyelő és Roykó Károly magyarbólyi lelkész. Ők ápolták erős hitükkel, fogyhatlan egyházszeretetükkel a zsenge csecsemőt és irányították biztos kézzel annak mindjobban erősödő lépteit. A gyenge diasporából fiókegyház, a fiókegyházból hamarosan leányegyház fejlődött — mi több, elérte nagykorúsítását: elismertetett anyaggyülekezetnek is. Amíg eddigi életére, fejlődésére az említett két lelkes és bölcs férfiúnak volt szinte sorsdöntő befolyása, — az anyaggyülekezetnek erőteljes kialakulása, megszilárdulása, megint két kiváló név viselőihez fűződik: a Nádossyak és Jeskó Lajos nevéhez. Ami az anyaegyházzá alakult gyülekezetben, annak céltudatos irányításában, áldásos fejlődésében, anyagi megerősödésében eredménykép felmutatható, de még az a megbecsülés és tisztelet is, melyben a gyülekezetnek ez időben a város társadalmi életében része volt: mindez elválaszthatatlan Nádossy István, Nádossy Kálmán felügyelőknek és Jeskó Lajos lelkésznek mindenre kiterjedő figyelmes, áldozatkész közrehatásától.

Az anyaggyülekezet cél két igen fontos kérdés kerül megvalósítást kívánva: templom, paplak emelésének kérdése és a rendes lelkésznek megválasztása. Melyik fontosabb, melyik előbbre való? A gyülekezet helyesen úgy döntött, hogy először gondoskodik szellemi irányítóról, lelki vezérről. 1868 szept. 27-én Nádossy István bejelenti, hogy a gyülekezet anyásítása folytán „bekövetkezett azon várva-várt idő, amikor az egyház egy lelkész elnyerése végett a kellő lépéseket megteheti”. És megteszi a megfelelő lépéseket a lelkész-állásra: „a legilletékesebb helyhez” fordulnak lelkész ajánlás végett. „Óhajtották volna ugyan az egyház tagjai, hogy azon tiszt. lelkész

urat, kire így a maguk, mint gyermekeik lelki vezetését s az egyház jövőjét bizandják, előbb meghallgathatnék, — miután a nyert ajánlat folytán kétségbe sem vonható, miszerint a tiszteendő ur szent hivatásának teljesen megfelelő, az előleges szónoklat szükségtelennek véleményeztetett". November 1-én a Roykó Károly esperes-helyettes elnöklete alatt tartott gyűlésen a három hivatalos jelölt közül egyhangulag Jeskó Lajos bakonycseryei segédlelkészt megválasztják és kiállítják részére a híványt. Jeskó a híványt megjegyzés nélkül elfogadta és 1869 január 3-án volt „hivatalába beavattatása”. Nagy volt a gyülekezet öröme, boldogsága és ennek kifejezést is adtak azzal, hogy „ez alkalommal disztrakoma is rendeztetett”. És méltán örültek, örömükben nem is csalódtak. Jeskóban kiváló, derék férfiút, igazi papot nyertek; 1869 január 30-án már elnököl a presbiteri gyűlésen és ettől fogva közel egy félszázadon át minden az ő törhetlen akarata, céltudatos irányítása mellett történik a gyülekezetben.

Jeskónak elévülhetetlen érdeme a templom és paplak építése körül van. A templom építtetésének gondolata ugyan nem az ő eredeti gondolata, az már régóta él, mint közkívánat a hívek szívében, de hogy e kíváncs megvalósul és pedig rövid idő alatt és szinte minden anyagi alap nélkül, ez elsősorban az ő fáradhatlan buzgalmának irandó javára. A gyülekezet még 1867-ben megújítja az 1846-ban már benyújtott kérelmét, hogy a város engedjen át a gyülekezetnek templom, iskola és paplak építésére megfelelő, alkalmas telket, megbizva a kérés beadásával Nendtvich Sándor mérnököt. A város a kérelem teljesítése elől nem zárkózott el, hanem felhívja a gyülekezetet, jelölje meg, hol kíváncs a telket? A presbitérium ki is küld egy bizottságot telekválasztás tartására, egyben felhívja a bizottságot, különösen két helynek figyelembevételére, az egyik hely a Korona-vendéglő átellenében lévő hely, olyképen gondolva az építkezést, hogy a templom a Korona-vendéglővel szemben essék, az iskola és paplak a városmajor terére; a másik hely a Hétfajedelemnél lévő térség volna, olyformán gondolva az építkezést, hogy a templom a térre kerüljön, az iskola és paplak pedig a vásártérre. A bizottság el is járt megbízatásában és Nendtvich Sándor bejelenti, hogy mindkét teret föl is mérte, de mivel a telkek mindegyike keskeny, nem tartja azokat megfelelőknek. A város ekkor az Ország-uton, a mai Zsolnay Vilmos-utcának a Balokány-tóra eső oldalán ajánl föl 1634

□-ölnyi területet és ezt a város az 1867. évi március 14-iki közgyűlésén tulajdonjogilag át is engedi a gyülekezetnek. Ezt a helyet azonban szintén nem találják templomépítésre alkalmasnak a város központjától való távolfekvése miatt, de meg Nendtvich Sándornak a templom, iskola, paplak építésére készített alaprajza szerint nem is volt megfelelő nagyságu. Közben kerestek ezért megfelelőbb telket és ezt meg is találták a belvárosban Kert, mai Dischka Győző nevű utcában. Itt Gruber ügyvédnek állt egy háza két rozoga épülettel. Ezt a gyülekezet Nendtvich ajánlatára 1869 szept. 10-én kelt adás-vevési szerződéssel Gruber Edéné szül. Sey Franciskától 6500 frt árban meg is vették. Hogy ennek árát kifizethessék, 1870 május 4-én elhatározták, hogy a várostól kapott telket önkéntes árverezés útján eladják. Miután az árverezés nem sikerült, 1872 április 14-én parcellánként adták el a telket 4510 frtéért.

Meg lévén a templom, paplak felépítésére való telek, megindult az építkezés munkája. Nádosy István 1872 szept. 20-án felkéri Baldauf János építőmérnököt, hogy az építendő templom-és paplakra nézve készítsen tervet és költségvetést. Baldauf az általános tervet elkészítvén, azt az egyházi tanácsnak bemutatta, mely a részletes terv megvizsgálására bizottságot nevezett ki. 1874-ben felhívja a gyülekezet a pécsi építészeket tervezeteik beadására, előre kikötvén, hogy „miután most torony nem emelhető, a templom homlokát olyképen tervezzék, hogy a jövőben torony hozzá minden nehézség nélkül építhető legyen“.

Az építésre 5 építési árajánlat érkezett be, amelyeknek legolcsóbbika 18.329 frt. volt. A bizottság azonban szavazattöbbségi határozattal 1874 június hó 20-án mégis a legdrágább ajánlattevő Baldaufnak adta ki az építési munkát, — aki a templom építését 12.295 frt. 20 krajcárban, a paplak felépítését 7800 frtba számította, — „mert az építésznek személyes vezetése melletti folyamata biztosítéka annak, hogy jó fog lenni“. A templomépítési szerződést Jeskó Lajos lelkész, Nádosy István felügyelő, Bock Lajos, Dietz Dániel, nemes Lukács János, nemes Szontagh Mátyás, nemes Márczy Károly, Valentin Károly és König Károly irták alá. Kialkudták azonban még az áraknak leszállítását úgy, hogy az építési költségek kerek 20.000 frtot tegyenek ki, indokolván ezt azzal, hogy pincét nem kell ásnia, mert az ugyanis van, továbbá kikötötték még azt is, hogy a vállalkozó, amennyiben a gyülekezet az építkezés befejeztéig a Nepomuk-utcában levő imaházát el nem tudja adni, azt 4000

JESKÓ LAJOS.

frt értékben köteles elfogadni, továbbá a telken álló épületeket 900 frt árban megváltani köteles. Kiköti a bizottság, hogy az összes építési anyagnak épnek, egészségesnek kell lenni, a méretek szorosan betartandók, szép és csinos munka adassék és végül hogy az épületek 1874 december 15-ig készen átadandók. — A bizottság az építés ellenőrzésére külön albizottságot választott, melynek kötelességévé tétetett, hogy szigoruan örködjék afelett, hogy az építési munka a szerződésben megállapított feltételeknek betartásával történjék. Ennek az albizottságnak tagjai: Lukács cs. kir. őrnagy, Bock vasuti üzletvezető, Dietz vasuti főmérnök, id. König Károly, Valentin Károly, Szontagh Mátyás, Maléter Rudolf és Márczy Károly mérnök. Hogy milyen lelkiismeretes pontossággal végezték e feladatukat, mutatják a ~~47. oldalra~~ **terjedő** sűrűn irt jegyzetek, amelyeket az ellenőrök napról-napra szerzett tapasztalataikról felírtak. Alig indult meg a templom és paplak építése, elhatározta a gyülekezet a mosókonyhának és a faháznak felépíttetését is, valamint a templom elé vasrácsnak állíttatását, a várost pedig megkeresi, hogy a templom előtti utcatestet szélesbíttesse meg. Oly nagy volt a felbuzdulás, hogy még ez évben, 1874 október 3-án kelt pótszerződéssel megbízzák az építőmestert, hogy a szimmetria kedvéért építsen a paplaknak pendantjaként egy bérházat is, amelynek felépítéséért az építész 3560 frtot számított. Volt ugyan ellenvélemény is, amely azt óhajtotta, hogy építtessék inkább tanácsterem, iskolaterem, meg egyházi lakás, de a többség a bérház épület építése mellett döntött.

Ezekhez a nagy építkezésekhez nagy pénzre volt szükség. A gyülekezet, amelynek fővágya volt, hogy saját temploma legyen, már elég korán gondolt templomépitési alap gyűjtésére. A legelső összeg, ami erre a célra szolgált, az áldott Gusztáv Adolf Egyletnek 1864-ben küldött 50 frtnyi adománya, amit a gyülekezet gyümölcsöztetésre a takarékpénztárba helyezett el. 1866-ban Valentin indítványára elhatározták egy templomépitési alapnak létesítését, amelynek a hívek önkéntes adományaiból kellett növekednie, hogy ne csak külsegélyekre számíton a gyülekezet. 1867-ben „templom-alapot növelő bizottságot” választanak, amire megindul a kérvényezésnek előszóban és írásban való lavinája. A derék Rojkó ez évben elmegy Wormsba a Gusztáv Adolf Egylet központi közgyűlésére, ahol a pécsi gyülekezet érdekében ilyen jellemzését adja az itteni viszonyoknak. „Pécs városának a hatalmas püspöki dómmal 11 nagy róm.

kath. temploma van és egy már tető alá került zsidó temploma, melynek építési költsége 80.000 frt. Az ev. egyháznak a város egyik legféltreesebb utcájában egy kis magánháza van egy 9 méter hosszú és 4 méter széles imaszobával. Pécs püspöki város. A gyülekezetnek tagjai nagy részben Németországnak különböző tájairól: Würtembergából, Bajorországból, a Pfaltzból, Hannowerből, Hessenből, Szász-Kóburgból, Poroszországból valók; vannak svájciak, anglikánusok, majd magyarországiak, többnyire iparosok, akik itt letelepedtek. Pécsre annál fogva, hogy vasutja van, örvendetes jövő vár". Megjelenik Roykó Róma városában is, ahol így szól az evang. gyülekezethez: „Nem magamnak kérek, én a szerencsének azzal a mértékével, amellyel az én menyeyi Atyám megáldott, meg vagyok elégedve. Én az evang. egyház megalapításának és terjesztésének érdekében könyörgök, én az én azon vidéken élő szegény hitsorsosaimnak kérek. Amit én könyörgök össze, szolgáljon az a következő nemzedékeknek áldásul, szolgáljon nekik szivbeli és lelki erősségül és legyen nekik áldásul minden jóban.“ 1868-ban a templom alaptökéjének növelésére a magas kormány engedélyével tárgy-sorsjátékot rendeznek. Nádosy István felügyelő, Maléter Rudolf gyülekezeti jegyzővel kérő szózatot intéznek a „Tisztelt Hölgy“-ekhez, „kiknek tiszta kebelében a sok drága gyöngy között legbecsesebb a vallás iránt hő buzgalom, kiknek jellemében legragyogóbb gyémánt a jótékonysági hajlam, a minden szép és nemesért fellángoló szent érzelem“, hogy „a rendezendő tárgy-sorsjátékhoz női kézimunka, vagy habár csekély értékű adománnyal járulni kegyeskednének.“ Össze is gyűjtöttek 350 drb. nyereménytárgyat, eladtak 50—50 krajcárjával 500 drb. sorsjegyet, úgy, hogy a tárgy-sorsjáték ~~3227 frt.~~ ~~74 krajcárral~~ gyarapította a templom-alapot. 1869-ben Valentin indítványozza, hogy kötelezzék magukat a hívek önként felajánlt templom-építési tökéiknek 10 év alatti lefizetésére. 40 egyháztág ajánlott fel kisebb-nagyobb összegeket, a névsor élén jegyez Nádosy István 1000 frtot, id. Madarász András 1000 frtot, ifj. Madarász Endre 600 frt.. Szontagh Mátyás, neje Madarász Hermin, Madarász Manó, Nádosy Kálmán 500—500 frt., Labrencz Mihály, Haberényi Pál, Schaidt Károly 300—300 frt., Nendtvich Sándor, Nendtvich Vilmos 250—250 frt., Maléter Rudolf, König Károly, Obetkó Zsigmond, Valentin Károly, Bock Lajos 200—200 frt., Taizs Mihály, Schellenberg Jakab, Oertl József 100—100 frt., Steiner Mihály 80 frt, Marton Sándor, Jackó Lajos, Prick Vince

bécsi gyáros 50–50 frt, Leffer Péter 10 frt. stb. Rueprecht János harangbeszerzésre 300 frt. Nagyobb adományokat küldenek Bedő Károly 100 frt, Maas bányamérnök 300 frt, a Dunagőzhajózási Bányatársaság 200 frtot. Ugyanez év júniusában a közgyűlésből kifolyólag 16 kérvényt küldenek szét a magyarhoni gyámintézetekhez, amelyek mindannyian küldenek is támogatást: az egyetemes gyámintézet 181 frt 92 krajcárt, a kerületi, az esperességi, a somogyi egyházmegyei, a soproni, a kőszegi gyámintézetek összesen 124 frt 50 krajcárt. A németországi Gusztáv Adolf Egylet 1436 frt 47 krajcárt, a svájci prot. segélyegylet 200 frt. A Pécsi Takarékpénztár 200 frtot adományoz, a Concordia ünnepélyt rendező bizottsága 30 frtot juttat. Gyarapítja a templom-alapot egy bál tiszta jövedelme, 348 frt 05 krajcár. Segélyért folyamodnak a kultuszminiszterhez „a mindkét felekezeti protestánsok egyházi és iskolai célok előmozdítására rendelt évi átalányból”. 200 frtot kapnak innen, a magyarországi vallás-alapból 309 frtot. A városhoz építési anyagért folyamodnak, amely 100.000 téglát engedélyez és a szükséges természetet az u. n. mecseki kőbányából. Schaumburg-Lippe herceghez orgona és templompadok beszerzéséhez kérnek segítyt. Mikor már folyik az építés munkája, magához a királyi trónhoz is folyamodnak, ilyenképen indokolván meg felterjesztésüket: „Minél inkább emelkednek az Ur házának falai, annál inkább hanyatlik reményünk, mert önmagunkban csak a fogyatkozás és erőhiány jeleivel találkozunk; legalázatosabb bizalommal és hódoló hűséggel emeljük fel esdő kérelmünket Fenséged zsámolyához fejedelmi ősoktól öröklött és saját szive sugallatából gyakorlott kegyelmességéhez: tegyen bennünket erőnket felülmuló törekvésünkben atyai kegyeinek részesévé, hogy templomunkat felépítve, oltára számolyán a hitben erősödve, hitben növekedve, szeretetben szilárdulva erőt és ihletet nyerhessünk fejedelmünk és embertársaink iránti kötelmeink szent teljesítéséhez.” A kérvényre 500 frt érkezett.

És amíg így gyűjtik a lelkes vezetők a templomépités költségeit, maga a templomépités munkája serényen folyik. 1875 január 18-án már kész a karzat is. „Némelyek gyengéknek tartják a gerendákat, elhatározzák, hogy kipróbálják, hogy minden öltre 30 ember álljon. De ki által ezen embertömeg összeösdíttessék — függőben marad.”

A templom teljesen csak 1875. évi szeptember hó 22-re készült el, amikor a bizottság azt a vállalkozótól átvette, de

már elébb, 12-én tartván abban első közgyűlését. A templomnak felavatásával azonban nem várhattak addig, míg az teljesen elkészül és be van rendezve, ezért annak felavatását már a tavasz folyamán, április 18-án végzik. A templom felavatását Karsay Sándor superintendens végezte, akinek méltóképen való fogadtatására külön bizottságot küldtek ki. A superintendens előtte való napon érkezett meg Schleining Károly főesperessel, Bergmann Lajos izményi lelkésszel. Részt vettek a templom avatásán még a lelkészi karból Guggenberger János ráczozári, Roykó Károly magyarbólyi lelkészek és Berta. A templomavatási szertartás vasárnap a délelőtt 9 órakor kezdődő istentisztelet keretében ment végbe, Schleining Károly magyarul, Bergmann Lajos németül prédikáltak, Guggenberger János urvacsorát osztott. Nagy volt a pécsiek igaz öröme. Délben 2 órakor banquet volt, melyen a püspökön és a lelkészekon kívül hivatalosak voltak: Perczel Miklós főispán, Jeszenszky Ferenc alispán, Frank József főjegyző, Taray Endre polgármester, Aidinger János főjegyző, Blauhorn Gusztáv és Klein Jakab városi képviselők, Baldauf János építész és az öreg Dulz István, „igen érdemes községi tag“. A mindig áldozatra kész Nádosy Kálmán ez alkalomból a lelkész által élvezendő kamatozással 500 frtos alapítványt tesz.

A templom belső felszerelése.

Ha a templom kész volt is, sok és nagy gondot okozott a gyülekezetnek a templom belső felszerelése. A régi imaház hasznavehetetlen tárgyait (padokat, oltárt, papi széket, üvegcsillárt) 12 frtért eladták. A kelyhet, oltártartót, oltárterítőket, kis oltárképet (bizonytal az emmausi vándorokat ábrázoló régi festményt), szőnyeget áthozták az új templomba. Áldozatkész hívek adományaikkal is hozzájárultak az új templom felszereléséhez. Így Lukács Istvánné az oltár elé lábszőnyeget adott, Klein Jakab vörös bársony oltár- és szószéktakarót. A templom előtti tér befoglalására Albrecht főherceget kérték, hogy gyárában készíttessen vasrácsos kerítést, a kérelem süket fülekre talált és így azt a gyülekezet saját erejéből készíttette meg. A kerítésre Lakits kereskedő 2 gázlámpát adott. A fehér-vörös erezett fekete márványból készült izléses kiállítású keresztelő követ is 1875-ben maga a gyülekezet vette 150 frtért. A templomépítés terve felszínre vetette a templomi világítás kérdését

is. Szóba került a légszeszvilágítás alkalmazása az oltárgyertya-
tartókon és a csilláron, sőt költségvetést készítették arra nézve
is, hogy ily világítást hozzanak-e be, vagy pedig a petróleum-
lámpával, esetleg a „Milly gyertyával” való világítást-e? Mint
legegyszerűbbet, az utolsót fogadták el. Sebesy Ede művészi-
leg metszett énekszámokat és ezekhez tokot adományozott,
özvegy Czilek Dorottya háromkaru bronzgyertyatartót az ének-
tábla megvilágítására. A templom diszítésére egy magát meg
nem nevező nő nagypénteki használatra (1878-ban) oltári és
szószéki gyászterítőket adott, özvegy Lang Jánosné Schuckmann
Magda vörös posztóból való oltári- és szószékterítőket adomá-
nyozott, Bayerné asszony egy kötött oltárterítőt. Özv. Pesztlné
szül. Alexis Hannoverből, annak emlékére, hogy Pécssett szüle-
tett és keresztelt fiai konfirmálkoznak, az egyháznak ezüst oltári
készleteket küld, Valentin Károly egy szép német bibliát ad
az oltárra.

Ezen kisebb berendezési tárgyak mellett hiányoztak a
templomhoz tartozó nagyobb felszerelési tárgyak: orgona, oltár-
kép és harangok. Az a korábbi imaházban használt orgona
— bizony csak harmonium, — amelyet 1861-ben 120 frtért
Lesnyik szállított, nem felelt meg az új templom kereteinek.
Az új templomba beszerzendő orgona alapját Lengyel Károly
toponári jószágigazgató vetette meg 25 frtnyi adományával.
1862-ben erre a célra Dulz István 207 frtot gyűjtött. Az orgona
készítésével Angster József pécsi orgonaépítőt bizza meg a
gyülekezet. A fiatal Angsternek, ki orgonáival hamarosan orszá-
gos hírűvé válik, ez volt a tizenhatodik alkotása. Az orgona 6
regiszteres, egy pedálos, a kitünő orgonát 900 frtért szállította.

A legnagyobb súlyt és gondot a gyülekezet arra helyezte,
hogy a templom oltárán szép művészi kép legyen. Elsőben a
pesti női gyámintézethez folyamodtak oltárképért, de ily nagy
áldozatra ez sem szánhatta el magát és a kérésre 50 frtot küld.
Mielőtt egy művészi szép kép festéséhez meg lett volna a szük-
séges fedezeti összeg, a gyülekezet már 1875-ben érintkezésbe
lépett Székely Bertalan történelmi festész és tanárral, aki a
Jeskó által adott eszmének, a gethsemani Jézus képének meg-
festésére hajlandónak is nyilatkozott és pedig 400 frt díjért.
A Jeskóhoz írt levelében jelzi, hogy sem az alvó apostolok,
sem az angyal alakjai nem kerülhetnek a vászonra, különben
Jézusnak alakja törpülne el és vesztene jelentőségéből. Tájé-
koztatást kér arra vonatkozólag, milyen világítása van az oltár-

nak, küld pár ceruza skiccet is, de azt írja ezekhez, hogy: „oly skiccet küldeni, amelyhez a kész képben hüen ragaszkodni magamat lekötelezném, nem vagyok képes küldeni, mert a legjobb gondolatok a munkával való intenzív bajlódás közben jönnek.“ Az oltárkép készítésével a gyülekezet 1879 okt. 25-én mégis Székely Bertalan pályázatának mellőzésével Madarász Viktort bízta meg, akihez „hitrokoni bizalommal fordul, hogy azon oltárt, melyhez egyházunk sivatagában a Madarászok nemzetsége saszárnyakon törtek utat, koronázza meg, emeljen arról magának is emléket közöttünk, buzdítva lelkesedésre, hálára, imádságra unokáinkat nemzedékről-nemzedékre.“ A kép ára előteremtésének gondját a nemes Nádosy család levette a gyülekezet vállairól. 1879 május 15-én Tülekkelecsényi Karczag Béla és Nádosy Katinka urhölgy menyegzője alkalmából — a család tagjai néhai Nádosy István emlékét megörökítendő — 400 frtot adnak össze az oltárképnek megfestésére. Madarász Viktor szívesen vállalkozott a megbízatásra, a képet 1880. márc. 25-én Budapestről, ahol festette, leszállította Pécsre, a gyülekezet kifizette árát: 400 frtot. Azóta a művészi kép maradandó disze a templomnak, hirdetője a Nádosy család áldozatkészségének, egyházszeretetének és az evang. Madarász Viktor művészetének.

A gyülekezetnek természetszerűleg hő vágyát képezte kezdetől fogva az is, hogy harangjai legyenek. A gyülekezetnek e gondját Rueprecht János gyáros, gyülekezeti gondnok vállalta magára és már 1877-ben felajánlott az egyháznak harangokat. Miután a lelkészlagnak égetően szüksége volt kutra, Rueprecht harang helyett kutat adott, de megadta a harangokat is, bár jóval, 30 évvel később. 1907-ben Rueprechtnek 2 harangja szerepelt a pécsi orsz. kiállításon, ezeket a gyülekezetnek ajándékozta, a harmadikat pedig ugyanez évben közadakozásból befolyt összegben a gyülekezet vette. A harangok súlya: 456 kg., 228 kg. és 129 1/2 kg. Torony nem lévén, Rueprecht oly vaszerkezetes harangállványt épített, mely, ha lesz torony, abba teljes egészébe beilleszthető. A villámhárítóval felszerelt harangállvány 2490 koronába került. A harangok felavatási ünnepélye 1907 okt. 27-én volt, kapcsolatosan a reformáció emlékűnnepélyével. A harangavatást követő diszközgyűlésen a gyülekezet hálás köszönetét juttatta kifejezésre az áldozatkész Rueprecht János egyházi gondnoknak. Az 1914—18. évi háboru nagy szükségében a gyülekezet a 2 nagyobb harangot honvédelmi célra átengedte a hadvezetőségnek.

NÁDASI NÁDOSY KÁLMÁN.

A harangok szerzése arra indította a gyülekezetet, hogy tornyot is építtessen. E terv megvalósítására harangépítési bizottságot választ. 1912-ben e célra kibocsátanak gyűjtőleveket, amelyen Nádosy Kálmán a gyűjtést 1000 koronával meg is nyitotta, de a háboru kitöréséig nem gyűlt akkora összeg össze, hogy a tervet még a béke idejében meg lehetett volna valósítani. A toronyalap összege közben elértéktelenedett úgy, hogy a torony építését jobb időkre kellett halasztani.

A tanácsterem építése.

Az iskolák városiakká lévén, 1868-ban megszűnt az ev. iskola is. Arra való tekintetből, hogy a város szétszórta fekvő iskoláiba járó evang. növendékek hitoktatását az illető iskolában a lelkész fizikailag nem bírja ellátni, másfelől azon intenciótól vezettetve, hogy a gyermekek a hitoktatás által templomhoz szoktattassanak, 1886-ban felmerült egy a hitoktatás céljait szolgáló terem építésének a terve, melyet mint külön indítványt a december 18-iki közgyűlés el is fogadott. A tanterem-építés előmunkálatainak végzésével Nendtvich Sándor mérnök bízott meg, aki 1668 frt. 59 krajcáros költségvetést készített. Ezen költségvetés leszállított 940 frtra, amennyiben ugyanis a gyülekezet vállalkozott arra, hogy az építési anyagot maga fogja beszerezni, Nádosy Kálmán pedig vállalkozott arra, hogy az épületfákat adja és azokat a helyszinre is szállíttatja. A város köztörvényhatósága oly feltétel mellett, hogy ez épület csak vallásoktatásra szolgálhat és nem lehet egy később létesítendő felekezeti iskolának alapja, 1887 aug. 16-iki közgyűlésén megszavaz 20.000 drb falitéglát, 2200 drb burkolat- és 5010 drb cseréptéglát. A készpénzszükséglet fedezésére a gyülekezet kötelezvényeket bocsátott ki, amelyeken a hivek magukat önként vállalt összegeknek bizonyos idő alatti lefizetésére kötelezték. Rueprecht János maga 500 frtot adott erre a célra. Nádosy Kálmán felügyelő, Jeskó Lajos lelkész, Taizs József egyh. jegyző aláírásával „Kérelem a szülőkhöz” fölírással gyűjtési ívet bocsátanak ki, fölkérve különösen a szülőket adakozásra. „Tegyétek le adományaitokat — így szól a fölhívás — a vallás-erkölcsi nevelés oltárára; hadd kamatozzanak azok gyermekeitek javára, hazánk és egyházunk üdvére s Isten dicsőségére”. Jeskó lelkész bejelenti az egyet. ev. egyházi gyámintézet ígéretét, „hogy Pécs,

mint fontos missziói pont iskolája tekintetében állandó segélyezésre fog ajánlítani". A tanterem 1888. szeptember 14-re elkészült, fölszerelését közadakozásból remélték biztosítani, fűtését a tanulók kötelezettségévé tették. Valentin Károly a tanterem diszitására Luthernek a wormszi birodalmi gyűlésen ábrázoló képét ajándékozta, Nádosy Kálmán az egyház fejlődése körül érdemeket szerzett férfiak arcképeit ajándékozta, valamint I. Ferenc József király és Erzsébet királyné mellszobrait, amelyekhez Steiner Mihály műkeretes állványt készített.

Hitoktatás.

Evangélikus felekezeti iskolának nagy jelentőségét minden ev. egyházát szerető hívő mindenkor felismerte és méltányolta. Jeskó is helyesen állapítja meg: „aminélkül egyházunknak egészséges fejlődése soha nem volt és nem is lehet: nincs felekezeti iskolánk, nincs veteményes kertünk. A templom és család között a legfőbb kapocs az iskola, amely nemcsak tanít, hanem lelket, szellemet csepegtet a gyermekbe és amilyen szellemmel megtelik az ifju lelke, olyan marad az mindig". Ha ez a megállapítás igaz általában, úgy különösen igazi egyházi életszükségletet képez egy ev. iskolának létesítése és fönntartása ily erős másfelekezeti városban, mint amilyen Pécs. Tudták, érezték ezt a gyülekezet alapítói is, de a már egyszer létesült iskolát anyagi erőtlenségük miatt nem lehetett fönntartani és amikor megszűnt, csak megtöbbszörösödött a gond és teher ev. gyermekeink hitoktatása körül. Az a körülmény, hogy a lelkész a sokféle intézetbe el nem járhatott, illuzóriussá tette a különben legodaadóbb buzgóságot. A tanítványok hol megjönnek a gyülekezeti tanácsteremben tartott vallásórákra, hol nem. Akik jönnek is, rendetlenül, fegyelmezetlenül látogatják a vallásórákat. Nagy hátránya a megfelelő sikeres vallástanításnak az is, hogy több osztályt, néha 4 osztály, vagy még ennél több osztálynak növendékeit is összevonva csoportosan kell tanítani. Állandó a panasz, hogy a más intézetekbe járó ev. tanulókat pontatlanul bocsátják el az iskolából, a törvényellenesen átkeresztelt ev. gyermekeket róm. katolikusoknak veszik. Ezért többször kénytelen a lelkész reklamálni. Sajnos, a szülők nagy része indolens a lelkésznek a hitoktatói működésével szemben. 1880-ban az egyházi tanács gyűlési jegyzőkönyvében névszerint felsorolja

azokat a szülőket, akik gyermekeiket nem küldik hittanóra. Sok akadályba ütközik a bányatelepi gyermekek hitoktatása is. 1891-ben lépéseket tesz a lelkész, hogy a Pécsbányatelepen levő 24 ev. tanulót lehetőleg egy ottani tanító tanítsa. Miután ez nem volt elérhető, a bányagazgatóságtól kér kocsit a hitoktatásnak a helyszínen való elvégeztetésére. A kocsit rendelkezésre bocsátott és így Pécsbányatelep növendékei évenként tízszer, a vasasiak kétszer részesülhettek vallásoktatásban. A tanulók száma állandóan növekedett és miután külön református hitoktató nem volt, ezek is az evang. hitoktató által részesültek hitoktatásban. Az 1868/69. tanévben a főgimnázium ev. növendékeinek száma 6 ev. és 1 ref. volt. 1869/70-ben volt: főgimnázista 5 ev. és 5 ref., realista 5 ev. és 2 ref. 1870-71-ben főgimn. volt 4 ev. és 6 ref., realista 4 ev., 1 ref. 1875/76. tanévben főgimnázista 5 ev., 7 ref., realista 7 ev., 7 ref. 38 elemista. 1885/86. tanévben főgimnázista volt 16, ev., 2 ref., realista volt 10 ev. és 58 elemista. 1895/96-ban főgimnázista volt 2 ev., realista 10 ev. és 74 elemista. 1905/6-ban főgimnázista volt 8 ev., realista 13 ev. és 80 elemista. — Ezen növendékek hitoktatása mellett az 1885/86. tanévtől kezdve gondoskodni kellett még a polgári iskolákba járó ev. növendékek hitoktatásáról is.

Istentiszteletek.

Istentiszteletek minden vasárnap és ünnepnap tartanak bevett régi ev. egyházi szokás szerint. Vizkereszt ünnepét azonban 1918-ig nem tartották meg, 1908-ban szokásba hozzák a böjti istentiszteletek tartását, 1909-ben július és augusztus hónapok kivételével a délutáni istentiszteletekét is, de részvétlenség miatt abba maradtak. Az istentiszteletek nyelve német-magyar volt és pedig háromszor egymásután német és egyszer magyar. 1871-ben Obetkó Zsigmond indítványára elhatározatott, hogy minden második vasárnapon legyen magyarul az istentisztelet. 1902-ben elhatározták, hogy csak mindan harmadik vasárnap legyen német az istentisztelet nyelve, de újév napján és nagypénteken feltétlenül magyarul történjék az. Ez ellen, t. i. hogy az előbbi gyakorlat maradjon érvényben, több aláírással ellátott beadvány került a presbiterium elé, de a határozatot nem változtatták meg. 1903-ban Nádosy Kálmán indítványára határo-

zatba ment, hogy a külső funkciók, nevezetesen a temetések kizárólag magyar nyelven folyjanak, de ez a gyakorlatba nem valósulhatott meg. — A konfirmandusok vizsgáját 1905-ben próbakép a konfirmációi ünnepélytől különválasztva tartják. 1917 óta véglegesített gyakorlat az, hogy a konfirmandusok vizsgája Exaudi vasárnapját (áldozócsötörtök utáni vasárnap) megelőző szombat délután tartatik, maga az ünnepély vasárnap délelőtt.

Megrağad a gyülekezet — amint az az itt felsoroltakból látható — minden alkalmat a magyar nyelv művelésére és a magyar nemzeti szellem ápolására. Megünnepli 1891. május 3-án a vallásszabadságnak a magyar törvényhozás által II. Lipót király idejében hozott 1790/91.-iki törvénynek 100 éves jubileumát. 1906-ban megünnepli a Bocskay István hitbajnok által kötött bécsi békekötés 300-dos évfordulóját. 1894-ben Kossuth Lajos halálakor április 8-án gyászistentiszteletet tartott, amelyre Taizs Mihály ingyen nyomatott gyászistentiszteleti meghívókat. 1896-ban hazánk 1000 éves fennállásának emlékére hálaadó istentisztelet és diszgyűlést tartottak, amelyen jegyzőkönyvileg megörökítették az ünnep megtartását, az egyházi beszédet pedig jegyzőkönyvbe foglalták. Nádosy Kálmán pedig ez ünnep alkalmából a templom elé 2 thuját ültetett, Rueprecht János pedig megvendégelte a tanulóifjuságot. 1898-ban Erzsébet királyasszonyunk tragikus halálakor a vármegye és a város képviselőinek részvétele mellett gyászistentiszteletet tartottak, az ezen alkalomkor mondott „remek beszéd” ugyancsak megörökítették a jegyzőkönyvben. Az 1900. évi Szilveszter esti istentiszteleten megemlékezés történik a királynak 70-ik születésnapjáról és a magyar kereszténységnek kilenc-százados jubileumáról. 1906-ban megünnepli a megye és város részvétele mellett a szabadsághős Thököly Imre és Rákóczy Ferenc hamvainak a honi földre hozatalának nemzeti ünnepét.

A szorosabb értelemben vett egyházi jelentőségű események közül megünnepli dr. Luther Márton születésének 400-dos évfordulóját, amely alkalommal a papi alapra gyűjtés is rendeztetett 125 frt eredménnyel, — Nádosy Istvánné ugyanekkor és a jelzett célra Bécsből 25 frtot küldött. Ugyanekkor elhatározzák, hogy minden évben a reformáció emlékünnepeén tétessék ki tányér a templom kijáratába a papi alapra való gyűjtés céljából. 1894-ben megünnepli Gusztáv Adolf svéd királynak a protestantizmus megmentőjének születése 300-dos évfordulóját. Ünnepe

volt a gyülekezetnek 1888 szept. 13—14-ike, amikor az egyet. ev. egyh. gyámintézet Pécsen tartotta évi közgyűlését, majd 1879. okt. 10-ike, amikor püspöki egyházlátogatáson üdvözölhette kebelében a dunántúli ev. egyházkerület nagyérdemű főpásztorát, Gyurátz Ferenc püspököt és kíséretét: Bauer Adolf főesperest, Wiesner Boldizsár alesperest, Nádosy Kálmán egyházmegyei felügyelőt, Becht Henrik eh. főjegyzőt.

Kiveszi részét a gyülekezet a helyi vonatkozású ünnepekből. Amikor I. Ferenc József király 1891-ben meglátogatja Pécs városát, az esperességgel együtt a gyülekezet is bemutatja hódolatteljes tisztelgését, amit Őfelsége kegyelmesen fogadni méltóztatott. Üdvözli az 1907. évi kiállításakor Frigyes főherceget, a kiállítás fővédnökét. 1887-ben beiktatásakor Kardos Kálmán főispánt, ~~az~~ **Az istentiszteletek tartásánál** állandóan zavarólag hatott, hogy a gyülekezetnek rendes kántora ritkán volt és az énektanítás sem nyert rendszeres megoldást. Az énektanítással a mindenkori kántort bizta meg a gyülekezet, de nem sok eredményt ért el vele. Borsy György kántornak ebbeli mulasztását az egyháztanács többször is felpanaszolja. 1880. pünkösdi első ünnepén megtörtént az a szomorú eset, hogy senki sem énekelte az egyházi énekeket. Ekkor az egyházi tanács megbizta Szigriszt József kántort a gyermekek hetenként egyszeri énektanításával, sajnos ennek sem lett sok eredménye.

A gyülekezet belső kiépítése.

Meglevén temploma, paplaka és rendes lelkésze a gyülekezetnek, nem feledkezett meg a gyülekezet a belső rendnek megalapozásáról sem. A gyülekezet dicséretre méltó rendszeretéről, alaposágáról és bölcs előrelátásáról tanuskodik az a 25 egyháztag által 1876. június 23-án a közgyűlés elé terjesztett indítvány, hogy a gyülekezet készíttessen gyülekezeti alapszabályokat. Ezzel a határozatával megelőzött nagyon sok magyarhoni egyházközséget, ezzel szinte példát statuált, amit eddig is alig egynéhány gyülekezet követett. Az alapszabálytervezetet, amit az indítványozók bemutatnak, a közgyűlés tetszéssel fogadta, mégis „megrostálás végett kiadta egy bizottságnak.” A bizottság lelkiismeretesen foglalkozott az alapszabályokkal, mert sok évre szólóknak kellett lenniök. 1878-ban, hogy többen is hozzájárulhassanak, több példányban leiratták. 1879-ben véglegesen

megállapították s miután az egyházmegyei közgyűlés is megerősítette azokat, 300 példányban Taizs Mihály egyháztag nyomdájában kinyomatták. Az alapszabályok az orsz. ev. egyházban érvényben levő „Egyházi Rendszerhez” alkalmazkodnak. Tömören szól: az egyház tagjairól, az egyház igazgatásáról, a rendes járulékok megállapításáról. Az alapszabályok tételei kevés kivétellel a mai Egyházi Alkotmány szellemének, megállapításainak is megfelelnek. Mint érdekes tételt kiemeljük azt a rendelkezését, amely szerint „minden Pécssett letelepülő új tag tartozik egy évi egyh. adó-illetményének megfelelő díjat a templomra fizetni.” Továbbá, hogy a jegyzőkönyv magyarul vezetendő és a német ajkuaknak németül megmagyarázandó, hogy közgyűlés évenként legalább kétszer, egyháztanácsi ülés minden évnegyedben tartandó. Szervez 5 tagból álló pénzügyi bizottságot és megállapítja az adókulcsot, amely szerint a hivek adózás szempontjából 5 osztályba soroztatnak, u. m. 20 frt, 12, 8, 4, 2 frtos osztályokba. „Amennyiben a befolyó járulékok a szükségletet nem fedeznék, úgy az évi járulékhöz százalékpótlék vetendő.” Ez az egyházi adókulcs változatlanul megmaradt 1903-ig, amikor új adózási kulcs állapított meg 6 fokozattal. Ebben a legmagasabb egyházi adó 40 kor. a legkisebb 2 kor. 60 fillér.

Az egyházi adó beszédese kezdetben az egyházfi dolga volt. 1887-ben lépések tételnek, hogy az egyházi adót a városi negyedmesterek szedjék be, amely fáradságért egy-egy negyedmester 5 frtot kapott. 1895-ben Nádosy Kálmán indítványára felkérletett a város tanácsa az egyházi adónak a városi adóhivatal által való beszédésére, amit a város vállalt is 5% kezelési díjért, a szükséges nyomtatványokról azonban a gyülekezet volt köteles gondoskodni. ~~1902-ben a gyülekezet az adóbeszédésével megbízott városi végrehajtók részére együttesen 30 kor.-t szavazott meg.~~ Az egyházi adózók létszáma volt: 1895-ben 266, 1902-ben 304, 1906-ban 370—. 1906-ban a gyülekezet az összes állami tisztviselőkre és katonatisztekre is kivetí az egyházi adót.

Áldozatkészség.

Az áldozatkészségi hajlamot a pécsi evangélikusoktól nem lehet elvitatni. Megértették mindenkor a nagy apostolnak intelmét: „Mindenekkel jót cselekedjete, de kiváltképen a mi hitünk cselédeivel” és hogy „a szentek szükségére adakozók legyetek.”

A gyülekezet keletkezésétől fogva mindig akadtak jószívű adakozók, akik szívesen hozták áldozataikat az Urnak oltárára. Minden adományt föl nem sorolhatunk, inkább csak azokat, melyek betekintést mutatnak az adományozók egyházas érzületére. Nendtvich Tamás példát mutat arra is, hogyan kell az egyházukat szeretőknek az egyház jövőjéről is gondoskodni. Nem volt nagyvagyonu ember, mégis végrendeletében 100 frtot hagyott a gyülekezetre. Obetkó Zsigmond saját indításából 1861-ben önkéntes adományokat gyűjt, amelynek összegéből az imaházban „kis orgonát” állittat. König Károly az oltárra új feszületet ajándékoz. Lengyel Károly 1877-ben kelt végrendeletében „a Pécs szab. kir. városában létező evang. ágostai hitvall. egyháznak” 500 frtot hagyományoz. Szontagh Mátyás vasgyáros és gőzmalomtulajdonos 1878-ban kelt végrendeletében az egyházat 3⁰/₀ erejéig tette örökösévé, — sajnos nagyobb volt az egyház iránti jóakarata, mint vállalataiban a szerencse, mert halálával vagyona is szétfoslott úgy, hogy a gyülekezetre nem maradt örökség. A gyülekezetnek mindenkor lelkes hive Maléter Rudolf fiainak konfirmálásakor 1885-ben a hitoktató díjazására 200 frtos alapítványt tett. Kalk Richárd keresk. ügynök 1897-ben halálos ágyán tett végrendeletében 200 frttal emlékezik meg a gyülekezetről. Reithl Károly Csokoládi pusztai lakos 1898-ban 500 frtot adományoz. Ugyanezen évben báró Biedermann Rezsóné szül. Bleichröder Elza 500 frtot adományoz. 1895-ben Leffer Péter a „Hatház” utcában levő 829 []-ölnyi házhelyet harangalapra ajándékozta, majd később felhatalmazást ad a gyülekezetnek, hogy az adományt belátása szerinti célra fordíthassa. Özv. Nürnberg Árminné sz. Madarász Mária 300 koronát fizet be „Örökös egyházi tagsági alap”-ként. 1906-ban Reithl Károlyné sz. Vaczek Teréz férje emlékére 800 koronát adományoz. Nagy jóltevője volt „Tek. Pestellő asszonyság,” „akitől, eddig a gyülekezetnek buzgó pártolója és jóltevője lévén, végkép elköltözésekor (1863) a gyülekezet választmánya által elbucszuk.”

Az áldozatkészség terén mindenkor példát adott a gyülekezetnek legnagyobb jóltevője a nemes Nádosy család. Jeskó Lajos lelkész kezdeményezésére a gyülekezet „Aranykönyvet nyit a pécsi ág. hitv. ev. egyház jóltevőinek emlékére s az utódok buzdítására, hogy így is épüljön Isten országa közöttünk.” E könyvnek minden évről való feljegyzésén találkozunk a Nádosy névvel. Megragad a család minden nevezetesebb egyházi eseményt, családi évfordulót, hogy gazdag adományával megemlé-

kezzék a gyülekezetnek szükségleteiről. Karcagné Nádasy Katinka menyegzője alkalmából az oltárkép javára eszközölt gyűjtéséről már megemlékeztünk. 1884-ben befizeti özvegy Nádasy Istvánné férjének a papi alapra hagyományozott 500 frtnyi összeget, 1901-ben Nádasy Kálmán a templom fennállásának 25 éves emlékére 500 koronás járadékkötvényt adományoz, amelynek kamatai a lelkésznek az esperességi gyűlésekre menési költségeinek fedezésére szolgálnak.

Az alapokról és alapítványokról szabályszerű alapítólevelek állították ki és őriztetnek a gyülekezeti Wertheim kasszában. A nagyobb összegeket képező adományok mellett minden évről fel vannak jegyezve kisebb értékű, de ép oly becses adományok, amelyek a hiveknek a gyülekezet iránti ragaszkodásáról beszélnek. 1867-ben Valentin Károly, Bock Lajos, Dietz Dániel, Haffner Fülöp, Schmidt Károly a lelkésznek egy papi öltönyt adományoznak. 1902-ben Czilek Dorottya 6 magyar és 8 német énekeskönyvet adományoz templomi használatra. Neusidler Katalin egy nagypénteki és husvétii oltárterítőt. A régi egyszerű keresztelési edények helyett újak beszerzésére 1892-ben gyűjtés indított, amelyhez Bécsből is küldenek adományt: özv. Goldmann Károlyné sz. Trukker Katalin és Czilek Dorottya. Az új keresztelési edényekhez, amelyeket 47 frtért vettek, Klein Ádám megfelelő tartályt, szekrénykét készített. Futász János a káplánszoba részére díszes faliórát adományoz.

Állandó gyámolítója a gyülekezetünknek az áldott Gusztáv Adolf egylet, amely 1866—1906-ig évről-évre küldi szíves adományait és jótékony segélyezésével örök hálára kötelezte gyülekezetünket. Hasonlóképen nagymérvű támogatásban részesítette a gyülekezetet az egyetemes magyárhóni gyámintézet is.

De jóleső megnyugvással állapítható meg, hogy saját hiveink mellett nem egy másvallású felebarátunk is felkarolta gyülekezetünket jószívű áldozatával. Özv. Jancsó Emília 25 frtot hagyományoz, özv. Haberényi Gusztávné önként vállalta férje után az ev. egyházi teher viselését, ugyszintén Emik Mártonné örökösei is.

A gyülekezetnek anyagiakban nagy támasza volt alakulásától kezdve a Dunagőzhajózási Bányatársulat. E társulattól évi szubvencióban részesült, amelyért a gyülekezet évről-évre be-terjesztette kérelmét. Eleinte évi 50 frt volt az évi adomány, 1871-ben évi 100 frtra emeli a társaság ezt a járandóságot azzal a feltétellel, hogy ennek ellenében az ev. bányatisztek és mun-

kások egyházi adóval nem terhelhetők, kivéven a külön papi szolgálat teljesítéséért stóla címén. Később a funkciókért járó díjakat a társasági „Bruderlade“ (társláda) fizeti. 1903-tól fogva a Társaság a lelkésznek külön még évi 100—100 frtot engedélyez.

De maga a gyülekezet is gyakorol jótékonytságot. 1903 márc. 29-én megalakítja a helyi gyámintézetet. Ennek jövedelmét képezi: a templomban „egyet. egyh. gyámintézet“ feliratot viselő gyűjtőperselyek tartalma — az évenkénti gyűjtések — és a reformációi emlékűnnepi offertorium. A gyámintézet első évi jövedelme 782 kor. volt. Az egyet. gyámintézet alapszabályai értelmében a helyi gyámintézetnek szabad rendelkezésére álló $\frac{1}{4}$ -ed rész jövedelméből segíyezi a gyülekezet iskolás növendékeit tankönyvekkel, a konfirmandusokat megajándékozza kis-Ujszövetségekkel, juttat más ev. intézményeknek, intézeteknek, így a soproni ev. tanítóképzőintézetnek, a némethoni Gusztáv Adolf Egyletnek segélyeket.

Ha nem rendszeresen — bizonyly nem a jóakarát hiánya, mint inkább szegénysége miatt — de ismételten kiterjeszti gondját a gyülekezet szegényeire is. Több ízben rendez karácsonyi gyűjtéseket és felruházza a szegény gyermekeket.

Hazafias célokra is áldoz. 1915-ben a harcba induló VI. gyalogezrednek zászlót ajándékoz. Gyűjtést indít a háboruban elpusztult kárpáti falvak újraépíthetése javára. Felajánlja hadi célokra két harangját és jegyez alapjaiból hadikölcsönöket.

A református egyházzal való viszonya.

Kevéssel azután, hogy a lutheri szellemben működő reformátorok megegyengették Baranyában az evangélium utját, hamarosan elterjedt a kálvini reformáció is. A török hódoltság nem gátolta a protestáns egyházi élet megnyilvánulását úgy, hogy Délbaranyában annyira megerősödhettek a reformátusok, hogy itt a reformáció kezdetétől fogva fenntarthatták gyülekezeteiket. Pécsről azonban a visszakerült s újra elhatalmasodott római püspökség az evangélikusokkal együtt igen rövidesen kiszorította a reformátusokat is. Csak a mult, XIX. század közepe táján kezdenek lassacskán visszazálingózni és újból megtelepedni a vármegye központján. A közös alapból fakadt, közös multtal bíró evangéliomi hiten levőknek közös érdekei kívánatossá tették mindkét részről, hogy egymást támogatva igyekez-

zenek hitéletüket gyakorolni. A reformátusok különösen utalva voltak a már előbb letelepedett és némiképp szervezkedett evangélikusokkal való társulásra. 1861-ben „ágost. és helvét hitvallásuak egyesült gyülekezet” címen alapszabályt készítenek és ezt az ugyanezen évben Gyöngyösön tartott ev. egyházmegye gyűlése elé viszik, mely ezen egyesülési szándékot helyesléssel fogadja, „az alapszabályokat jóváhagyja azzal a kikötéssel mégis, hogyha netalán idővel viszont egymástól elválnának, a pécsi leányegyház mostani temploma és egyházi vagyona, mint az a. h. ev. egyház eddigi szerzeménye, ennek tulajdona maradjon”. A következő évben az ev. és ref. egyházak az egyesülés ügyében Roykó Károly lelkész és Madarász Endre felügyelő elnöksége mellett közös gyűlést tartanak, amelyen résztvesznek az ev. egyház megbízottai és a ref. egyház kiküldöttei Burián Samu csepeli ref. lelkész, a felsőbaranyai traktátus főjegyzője Gózon Lajos, továbbá Gaál István református lelkész Pécsváradról, ahová a pécsi reformátusok tartoztak. Ezen a gyűlésen elhatározták a ref. hitsorsosok összeírását és egy egyesületi szabályzatot készítő bizottság megválasztását. Az egyesülés azonban mégsem jött létre, mert „kellőleg nem méltányoltatott”, de maga „ezen eszme valószínűsítése alkalmasabb időre tartatott fenn”. — Az 1862-ben elejtett egyesülési törekvéseket 1876-ban újból feltámasztják. „A pécsi ág. és helvét hitvallásu evangélikus egyházak között létesítendő unióra vonatkozólag tervezetet” készítenek és ezt kiadja a közgyűlés tárgyalásra a református híveknek. A reformátusoknak erre adott, a kötetendő uniót illető válaszát, ajánlatát az ev. közgyűlés nem fogadta el, mert „sem az egyház jellegének, nevének feladásában nem lehet bele, sem a méltányosság nem lehet oly egyoldalú kívánalom, melynél fogva egyházunk eddig szerzett vagyonáról lemondjon.” 1878-ban az evangélikusok használatra átengedik templomukat a reformátusoknak, akik „1878 szept. 1-től fogva fiókegyházzá alakulva, az ev. egyházzal minden további viszonyt megszüntetnek, mert ügyeikről önállóan kívánnak rendelkezni.” 1882-ben azonban újból tárgyalásokat kezdenek az evangélikusokkal abban a tekintetben, hogy az ev. lelkész vállalja a helvét hitvallásuak lelki gondozását és a lelkészi ténykedéseket. 1884-ben a két egyház között létre jön a szerződés és a felsőbaranyai ref. egyházmegye 1885-ben jóváhagyja „az 1884 febr. 17-én az ev. egyház által kiadott adminisztratív pontozatokat és az egyházi járandóságokat behajtási kulcsokat.” 1886

okt. 2-án Szász Károly püspök egyházlátogatásakor az evangélikusok átengedik nekik templomukat, istentiszteletükön az ev. egyháztanács is résztvesz és a püspök előtt tiszteleg. A két egyház közti viszony szoros soha nem volt, aki a reformátusok közül akarta, megtartotta a megállapodásokat, aki nem, nem lett rá kényszerítve. Az ev. lelkész szolgálatait szükség esetén igénybe vették, kereszteltettek, temetettek, házasságokat kötöttek vele, iskolásgyermeküket az ev. hittanórákra járaták. 1892-ben véglegesen felmondták az „adminisztrációs uniót” miután „önállósulni akarnak.” 1898-ban bérfizetés mellett még egyszer kérik a templom és az egyházi bérház átengedését, de „gyakorlati nehézségek miatt — az ev. egyház részéről — nem volt átadható.” 1907-ben a reformátusok felavatják saját új templomukat, amely lélekemelő ünnepélyen testvéri szeretetének jeléül az ev. egyház is örömmel résztvevett.

A gyülekezetnek a városhoz való viszonya.

A város — tanácsa által képviselve — kezdetben csak a törvény betűjének mérvéig viseltetett kevésbé jó, vagy jobb indulattal a küzdő kis egyház iránt. Idővel mindjobban felmelegedett e viszony és a város évről-évre mind nagyobb jóakaratot tanúsított a gyülekezet iránt. 1867-ben a gyülekezet ifj. Madarász Endre felügyelője utján az 1799. évi október 8-án 23.873. sz. a. kelt királyi rendeletre hivatkozással kéri a római katolikusokkal arányos támogatást. A város „ezen némileg méltányos kérelemnek a közpénztárnak mostoha szűk állapotánál fogva segélyezésre képtelenségénél fogva hely nem adathatik” határozattal megtagadta a kérelem teljesítését. A gyülekezet a minisztériumhoz fordul és csak az 1868. LIII. tc.-nek felülről jött igazságos törvényt magyarázatára állapít meg a város 1871-ben 200 frt. évi járulékot. Néhány forinttal többet is megállapít most annál az összegnél, mint amennyi szorosan véve járt volna, mert ev. lélek csak 511 volt, róm. kath. pedig 24.014, úgy, hogy igazság szerint a róm. kath. egyház a 6722 frt. városi segéllyel hátrányban maradt az ev. egyházzal szemben, igen ám, és erről megfélekedtek — a város ezen összegén kívül viselte még a róm. kath. egyháznak a kegyuri jogból származó terheit is. A néhány forint többlet szubvenció ellenében másfelől még megvonta a város a lelkésznek 1870 óta eladdig fegyház és

kórházi papi szolgálataiért biztosított 25 frt évi díját. 1915-ben a városi segélyt 1000 koronára emelték fel, viszonylag nem sok, mert a város patronátusi kötelezettségei alapján csak személyi kiadások címén ugyanekkor a róm. kath. egyháznak 27.030 K-t juttat és ezenkívül fedezi a plébániák összes dologi kiadásainak, szükségleteinek fedezetét.

1860-ben megtelt a protestánsok részére kihalított temető. A közös temetőbe való temetkezést a róm. kath. papság megtiltotta, ezért az 1868. LIII. tc. értelmében a városhoz folyamodik a gyülekezet külön temetkezési helyért. A városi tanács úgy intézkedik, hogy a protestánsok is a közös sirkertben temetessenek el. Úgy látszik, kath. részről felebbezés ment a minisztériumhoz, mert 1869 június 15-én felhívja a minisztérium a tanácsot, hogy ez ügyben első fokulag intézkedjék. A tanács, „tekintettel arra, hogy az evangélikusok által temetkezési helyül használt terület már annyira betelt, hogy ez a holtak iránt tartozó kegyelet megsértése nélkül e célra már alig használható, a 4 plébánosi hivatalt oda utasítja, hogy bármely keresztyén hitfelekezethez tartozott elhunytnak a közös sirkertben vegyesen leendő eltakarítását semmi szín alatt ne akadályozzák.” Azóta háborítatlanul temetkezhetnek a protestánsok a katolikusokkal a közös temetőben.

A Nádosyak.

Erkölcsei közintézmények élén álló vezérektől az intézmények iránti lelkesedést várjuk. Ez a lelkesedés az úgyszeretben nyilvánul meg, amely minden áldozatra kész. Az isteni gondviselés a pécsi év. egyháznak is adott mindenkor ilyen lelkes férfiakat. A buzgó és böles Jeskót egy félszázadon át a két Nádosy — Nádosy István és Nádosy Kálmán — támogatta egyházépítő magasztos céljában, kikről el lehet mondani a Zsoltár-író szavait: „Az Ur háza iránti szeretet emésztette őket.”

Nádosy István, a két nemes testvér közül az idősebbik 1867-ben foglalta el az egyházfelügyelői tisztet, abban az időben, amikor a gyülekezet a nagy feladat előtt állott: anyagyházzá szervezni Pécsét, lelkészt választani, templomot, paplakot építeni -- és mindehez az anyagi feltételeket előteremteni. Buzgósága nem ismer akadályokat. A lelkészszel egyetértőleg, — aki mindkét Nádosynak teljes bizalmát birta —, elkövet

mindent a gyülekezet érdekében. Az ő felügyelői tisztének ideje a folytonos kérvényezés és jogkeresés ideje. Folyamodik telek-átírási illeték elengedéséért, mikor a pénzügyigazgatóság a kérvényt kedvezőtlenül intézi el, folyamodik a pénzügyminiszterhez; amikor közben végrehajtani akarják a gyülekezetet, kieszközli ennek felfüggesztését. Eljár a gyülekezeti ingatlanok telek-könyvezése ügyében; folyamodik az országbíróhoz „a vasut-hoz vezető új ut mellett fekvő bekerített telek” átengedéséért. Kieszközli a temető közös használatát. Folyamodik segélyért a Dunagőzhajózási Társasághoz, a miniszteriumokhoz, a gyám-intézetekhez, stb. Minden kérvényt, de még a jegyzőkönyveket is pontosan átnézi, megteszi rájuk megjegyzéseit és igazításait. — Eljár az egyház ügyeiben a püspöknél, megjelenik az esperesi és kerületi gyűléseken. — Amikor a hiveknél szunnyadni látja az érdeklődést, élénk sajnálkozással felpanaszolja ezt a gyűléseken és új lelket önt a csüggedőkbe. — Tanulmányozza az egyházi törvénykönyvet, kinyomatja Jeskónak Deák Ferenc felett tartott magvas tartalmu gyászbeszédét; megtéríti Schmidt Károly és Dietz Dániellel Rojkó lelkésznek utazási költségeit. 1876-ban veszti el az egyház ezt a kiváló férfiut, akit Nendtvich Tamás mellett a gyülekezet második atyjául lehet tekinteni. A gyülekezet háláját Jeskó lelkész az új templomban július 9-én tartott közgyűlésen méltatja és a közgyűlés 9 évi felügyelősködése alatt az egyház körül szerzett érdemeit jegyzőkönyvében örökíti meg.

A Nádosy István emlékének megörökítésére összegyűlt gyülekezet az elárvult világi elnöki székbe annak testvéröccsét, a gyülekezetnek 1874-óta buzgó presbiterét *Nádosy Kálmán* földbirtokost választja meg, aki az Egyházi Rendszerben előirt hivatalos esküt nyomban le is teszi.

Mindenképen méltó örököse bátyjának. Nagy körültekintése, igazi protestáns, egyenes jelleme, áldozatkészsége feltétlen bizalmat, tiszteletet szerzett nevének, melyet az utókor is mindenkor igaz becsüléssel emleget. Figyelme egyházunknak minden apró érdekére kiterjed és áldozathozatalát nem hiu dicsőségkivánásból, elismerés provokálásáért hozza, hanem lelkének spontán sugallatára és szívbéli örömmel. Meglát valami hiányt: azonnal intézkedik annak pótlásáról. Nem terheli az egyházat, amely szegény, hanem fedezi a hiányokat sajátjából. Finom, igaz magyar uri gondolkozására vall, hogy apró dolgokból nem csinál nagy eseteket. Amit más még észre sem vesz, arról ő

már gondoskodott. Bizony sok terhet, gondot vett le lelkes buzgalma, áldozatkészsége a gyülekezetnek vállairól.

Az Aranykönyvnek majd minden lapja beszél nemes szívéből fakadt adományairól, de van elég sok adománya, amit az Aranykönyv föl nem jegyez, amit csak itt-ott jegyzőkönyvekben, jegyzetekben, szinte véletlenül talál meg a gyülekezet régi iratai között lapozgató. Fedezi a lelkésznek a bonyhádi esperességi, a Pakson tartott E. E. Gyámintézet-i gyűlésen felmerült költségeit; ad a lelkész kertjében ásott kut költségeire 200 frtot, küld ducokat a lelkész kert kerítéséhez, ad kályhát a paplakba, saját költségein készítetteti a lelkész lakon az ablakspalettákat. Gondja van a templom külső falainak javíttatására, a bádoggötöl-terület újrafestetésére, az egyházi épületek ablakjainak mázoltatására, „hogyan az idő viszontagságai ellen megvédessenek”. A tanterem felszereléséhez 140 frtot ad. Vállalja a bérház festési költségeit, ő indítványozza tűzálló szekrény beszerzését. A városnak szab. kir. várossá emelésének jubileumára megajándékozza a gyülekezetet egy városi kék-sárga és egy nemzeti színű zászlóval, Kossuth Lajos halálakor gyász zászlóval. Fedezi a gyülekezetnek a király látogatása alkalmából (1891) felmerült kiadásait. A szegény iskolás gyermekek tankönyveire ismételtelen ad kisebb-nagyobb összegeket, gyűjtővekre a gyülekezet helyett és nevében adományokat jegyez és ad. Még arra is van figyelme, hogy az egyházfinak kéznél kell lenni, amikor arra a lelkésznek szüksége van. Ezért ajánlja a mosókonyháznak és a fakamra egy részének egyházi-lakás céljaira való átalakítását.

S míg ő a legszebb példával jár elő az áldozatkészségben, a híveket is felhívja példájának követésére. Különösen szívén fekszik a papi alap gyarapítása, „hogyan ez állást minden eséllyel szemben megvédje”. Ő maga indítványozza, hogy „Nádossy Istvánhoz és általában a Nádossy családhoz, mely Szentlőrincről távozik, kérelem lenne intézendő, hogy egyházunkat továbbra, valamint turonyi Biedermann Rezsőné, Bleichröder bárónéhoz Szentegáton, hogy egyházunkat segédelmezze”.

Aki kevesen hív, sokra hivatik — azt mondja az Irás. — Az egyházmegye is figyelemre méltatja e derék férfiú áldásos munkáját és mint esperességi felügyelőt a tolna-baranya-somogyi egyházmegye élére állítja. 1889-ben a trón is kiterjeszti rá figyelmét: Öfelsége kir. tanácsossá nevezi ki, amely magas kitüntetése alkalmából — mi sem természetesebb

—, hogy a gyülekezet a legmelegebb szeretettel üdvözölte. 1899-ben az egyházmegyei elnökségtől visszavonul, szeretett pécsi gyülekezetének azonban továbbra is vezére marad. Nem sokáig, csak még két évig, 1901. okt. 25-én agg korára és betegségére való hivatkozással 25 évi működés után kényszerítette érzi magát arra, hogy a gyülekezet vezetésében is kérje helyettesítését. A gyülekezet elévülhetetlen érdemeinek elismerése-kép minden időkre diszelnökévé választotta.

Ha nem vehet tovább is részt a gyülekezetnek vezetésében, lelkében továbbra is kíséri a gyülekezet életét, helesfai csendes magányában ide-ide gondol, ahol gazdag munkásságának sikereit láthatta és ahonnan egy gyülekezet meleghálóját érezte. 1903-ban az egyház iránti nagy jóindulatát még kimutatja azzal, hogy azon kiváló férfiaknak arcképeit, akik a gyülekezet megalakítása és anyásítása körül különös érdemeket szereztek, adományozza a tanácsterem díszítésére s pedig br. Prónay Gábor, szentmártoni Radó Kálmán, br. Prónay Dezső, Karsay Sándor, Gyurácz Ferenc, Nádosy István, Dobrovshky János és Schleining Károly arcképeit.

1913 március 8-án tért a minden halandók útján őseihez, kísérve szeretett családjá és örökre hálás pécsi gyülekezetének legőszintébb részvététől. Emléke a pécsi gyülekezetben minden időkbén kegyelettel fog őriztetni. Élete, áldozatkész munkássága világító fáklya marad az egyházszeretetre és lutheránus egyházunkhoz való hűségére.

Jeskó Lajos.

Megismerkedve a pécsi ev. egyházközség történelmével és elgondolkodva az egyház sok küzdelmén, vajudásán, majd szemünk előtt lefolyni látva e szerény eklézsiának kis mustármagból életképes fává lett erőteljes fejlődését, a két Nádosy hatalmas egyéniségének plasztikussá váló alakjai mellett megjelenik lelki szemeink előtt az egyszerű papnak, Jeskó Lajosnak markáns alakja, akinek szelleme, ihlete egy félszázadon keresztül rányomta bélyegét mindarra, ami a pécsi ev. egyház érdekét képviselte. — Jeskó Lajos ott született, ahol sovány földben erős tölgyek nőnek, a Bakony övezte lutheránus Csernye községben 1841-ben. Innen hozta a tölgyéhez hasonló szívós, erős, egyenes jellemét, amelyet nem ingathatott meg a gondok sok nehéz szélvésze. A fiatal tölgy még hajlik, de meg-

izmosodva már nem. Jeskó alig volt itt, — 1868-ban lett beiktatva — mintha megijedt volna a reáharuló óriási feladatoktól, — távozni akart. Bejelenti lemondását 1870 május 4-én, de aztán a gyülekezet kérésére és örömeire megmarad. Az ősi soproni iskolában magába szíva a tradicionális igazi evang. egyházi szellemet, mind jobban átérzi, hogy az ő isteni hivatása ezen exponált helyen ezt az egyházi szellemet egy új kis gyülekezetben terjeszteni és megszilárdítani. Az ev. egyház hű dajkájától, a hallei egyetem teológiáján sok tudást és magas műveltséget elsajátítva, céltudatosan és végtelen nagy lelkiismeretességgel végzi magasztos hivatását. Egész egyéniség, tiszta puritán jellem, igazi magyar férfiú, szép testben szép lélekkel, aki önfeláldozásig képes szolgálni Urát, anyaszentegyházát és hazáját. Egyesült benne a bölcsesség és a kitartás. Ha sok neki valami munka, vesztí néha-néha csalódások miatt reményét: nem késlekedik, nem haboz, egyik ürt a másik után tölt be, egyik hiányt a másik után pótol. Amire szüksége van az egyháznak, előteremti azt. Száz és száz szám írja saját kezűleg a kérvényeket, kifogyhatatlanul indokolja, miért kell a hitrokonoknak az egymás segítségével összetartani, mihez van törvény alapján joga gyülekezetének. Megtalálja a közellévőt, felkeresi a távol lakókat. Az éles megfigyelésű Nádosy István tudja, kit nyert benne a gyülekezet, Karsay püspöknek megköszöni, hogy „a főtiszt. Superintendens ur bölcs belátása oly lelkészt ajánlott a gyülekezetnek, akit már beiktatásakor szeretnek”. Aki közvetlen közélről látta munkáját, aki maga is Jeskó lelki hatása alatt állt, az tudja igazán értékelni azt a nagy munkát, amit ez az igaz papi ember végzett. Nádosy Kálmán is ismerte, méltányolta munkáját. Első alapítványát oly célmeghatározással teszi, hogy annak kamatait Jeskó Lajos élvezze. Amikor szüksége van valamire a paplaknak, Nádosy Kálmán siet ezt a gyülekezet révén megszerezni, vagy megszerzi azt a sajátjából. Még halálában is megbecsüli a hű lelképásztort — 1000 K-t küld sírkövére.

De hálás a gyülekezet is, van érzéke, belátása ahhoz, hogy külsőkép is méltányolja első és derék papjának működését. Nedves a lelkész lakása? — külön lakbért (260 frtot) ad, hogy addig is, amíg a Nepomuk-utcai Hoffman-féle házból az ujonnan épült lelkészlakba beköltözködhet száraz lakást bérelhessen. Betegeskedik a lelkész? — a gyülekezet, hogy lelkésze gyógyfürdőre mehessen, 1877-ben 258 frtot gyűjt össze.

1875 márciusában a közgyűlés felajánlja neki a karácsonyi, husvéti, az esküvői, keresztelési és urvacsorái offertoriumokat. 1901 márc. 24-én Nendtvich Andor indítványára 25 éves működésének elismerésekép a különben szegény gyülekezet 200 kor. személyi pótlékot szavaz meg részére.

1908 január 13-án, az év második vasárnapján, mialatt a hivek a templomban Istent imádni összegyülekeztek, szállt nemes lelke vissza Teremtőjéhez. Onnan temették a templomból, melynek minden téglája az ő nagy munkásságát dicséri, hirdeti. Hálás gyülekezte nevét megörökítendő, külön alapot gyűjt, arcképét művészi festményben a tanácsteremben helyezte el. Megörökítette Jeskó önmagát időtlen időkre még azok előtt is, akik nem ismerték, nem látták, mert alkotásai; a gyülekezetben minden kö, minden homokszem, a gyülekezet léte hirdeti áldott emlékét.

Porkoláb Gyula.

1875-ben a vas megyei Kissomlyó községben, egy régi ke-menesaljai gyülekezetben született nemesi családból. A gimnáziumot Sopronban és Pápán, a theológiát Sopronban és Eperjesen végezte. Lelkészsé avattatása után Budapesten a deák-téri egyházban volt káplán, ahonnan az ujonnan alakult zalaegerszegi missziói egyházhoz került rendes lelkésznek. Itt lemondva állásáról, Pécsre helyeztetett segédlelkésznek, majd Jeskó halálakor kineveztetett adminisztrátornak. A gyülekezet próbaszónokok hívásának mellőzésével megválasztotta rendes lelkészéül, amely minőségben 1908 okt. 25-én Horváth Sándor paksi lelkész és főesperes iktatta be.

Porkoláb jó szónok és igazi költői vénával megáldott férfiú volt. Költői tehetsége már gimnazista korában kitűnt és theologus korában sok szép költeménye jelent meg a Luther-Társaság által kiadott „Evang. családi lapok” című vallásos néplapban és több vidéki hírlapban. Payr Sándor, az általa kiadott Hárfahangok című vallásos antológiához irt előszavában az újabb kor jelesebb vallásos költői sorában említi és több szép versének felvételével meg is örökíti nevét.

1915-ben betegsége miatt bejelenti állásáról való lemondását. Rövid nyugalomba vonulása után 1918 február 8-án bevégi földi pályafutását; a szülői házban édesatyjával egy napon költözik át az örökkévalóságba. Legyen áldott a sok szép tehetséggel megáldott, fiatalon kifáradt lelkész emléke.

Segédlelkészek (káplánok).

Az egyre szaporodó sok egyházi munka, különösen a sokféle tanintézetek ev. növendékeinek hitoktatása, másfelől Jeskó Lajosnak későbbi beteges állapota mindinkább szükségessé tették segédlelkésznek alkalmazását. 1898-ban fordul először a gyülekezet segédlelkészért a püspökhöz és segédlelkész tartási segélyért az egyházkerülethez. Gyurátz Ferenc püspök, aki egy 1897-ben kelt levelében azt írja: „Mi Pécsen már évek óta úgy tekintjük, mint egy délbaranyai ev. misszióknak központját; egy missziói lelkész innét látná el a szórványos helyeken a lelki-gondozást“, méltányolva a gyülekezet kérelmét, a segédlelkész tartásához évi 150 frt egyházker. segélyt engedélyez. Ehhez az összeghez a gyülekezet a segédlelkésznek élelmezésre havi 20 frtot, továbbá butorozott szobát fűtéssel, világítással biztosít, a lelkész pedig reggelit és takarítást.

Első segédlelkészül Pécsre rendeli a püspök Schöll Lajost, aki 1898 dec. 4-től 1899 márc. 22-ig működik a gyülekezetben. Innen Hidasra választatott meg rendes lelkésznek. Utódja lett Fischl Tóbiás (1899 márc. 27. — 1899 nov. 1-ig), őt követte az innen Felsőnánára távozott Wagner Ádám (1899 nov. 1. — 1900 szept. 30.) 1902-ben kéri a gyülekezet az egyházkerulettől a kápláni állás rendszeresítését. 1905-ben Seregély Pál foglalja el a kápláni állást, aki innen 1906 febr. 16-án rendes lelkésznek Rohoncra ment. 1906 február 20 — 1908 okt. 25-én történt rendes lelkésszé való beiktatásáig ifj. Porkoláb Gyula. Porkoláb Gyula mellett káplán, majd ennek nyugalomba vonulásától 1916 dec. 15-ig adminisztrátori minőségben itt működik Dubovay Géza. Őt követte, mint h. lelkész-káplán 1916 dec. 15. — 1917. április 22-ig Baráth József.

Az egyház világi vezetői.

Egyházfelügyelők.

1. Nendtvich Tamás gyógyszerész	—	1858, haláláig.
2. Roeck Lajos, a Schaumburg Lippe urologia ügyésze	— — —	1858—1861 máj. 30-ig.
3. ifj. Madarász Endre	— — —	1861—1867 máj. 20-ig.
4. Nádosy István földbirtokos	— —	1867—1876 máj. 1-ig, haláláig.

5. Nádosy Kálmán földbirtokos — — 1876—1901.-ig.
6. Röck Gyula kir. ítélőtáblai bíró — 1901—1909.-ig.
7. Dr. Kobilitz Elek kir. törv.-széki bíró 1909—1915 aug. 2-ig,
haláláig.

A gyülekezet jegyzői.

1. Lagler Lajos káplán-tanító ideiglenes minőségben.
2. Obetkó Zsigmond — — — — — 1867.
3. Maléter Rudolf ügyvéd — — — — — 1867—1874.
4. Márczy Károly mérnök — — — — — 1864—1876.
5. Neuman János — — — — — 1877—1879.
6. Hrabovszky Lajos — — — — — 1879—1882.
7. Külley Zoltán — — — — — 1882—1887.
8. Taizs József könyvnyomda tulajdonos — — 1887—1891.
9. Nendtvich Andor városi aljegyző — — — 1891—1898.
10. Lajpzig Antal kir. táblai tanácsjegyző — — 1898—1900.
11. Dr. Obetkó Dezső — — — — — 1900—1903.
12. Pataky István — — — — — 1903—1904.
13. Dr. Maléter László ügyvéd — — — — 1905—1907.
14. Schindler József keresk. isk. igazgató — — 1908—1917.

Pénztárosok.

1. Schmidt Károly — — — — — 1861.
2. Madarász Manó — — — — — 1861—1863.
3. Vallentin Károly — — — — — 1863—1886. haláláig.
4. Vallentin Ottó könyvkereskedő — 1886—1891.
5. Taizs József, Nádosy Kálmán ajánlatára 1891—1911.
6. Futász János ékszerész — — — 1911—1916.
7. Taizs József ideiglenesen — — — 1916—1917.

Gondnokok.

1. König Károly — — — — 1868—1875.
2. Dulcz István — — — — 1875—1878.
3. id. König Károly — — — 1878—1879.
4. Rueprecht János — — — 1879—1908. Lemon-
dásakor érdemei elismeréséül a gyülekezet tiszteletbeli örökös
gondnoknak választotta meg.
5. Graef János droguista — — 1908-tól.

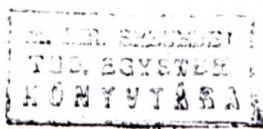
Kántorok.

A kántori tiszt ellátása mindig a legnagyobb nehézségeket okozta. Rendes kántora ritkán volt a gyülekezetnek, ennek tulajdonítható, hogy az egyházi énekekben a pécsiek nem igen járatosak. A hatvanas évek végén a róm. kath. tanítóképző intézet növendékei orgonáltak a templomban. 1871-ben ezt a tanintézet megtiltotta nekik. 1875-ben Szigriszt József lesz az orgonálással megbízva, amiért évi 100 frtot kap. 1891-ben a beteg Szigriszt helyett Borsy György belvárosi tanító kap megbízatást az orgonálásra azzal, hogy az iskolásokat egyházi énekre is tanítsa. 1909. óta Ulbrich Dezső a kántor, aki köteles éneket tanítani és énekkart vezetni. Háboruba vonulásától ideiglenesen Százuj Ede, majd Farkas kamil nyug. r. kath. kántortanítók látják el az orgonálást.

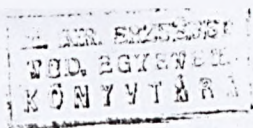
Egyháziak. (Egyházi szolgák.)

Első egyházfinak 1861-ben Blumberger Jánost alkalmazzák, kötelességévé téve „a gondoskodást, hogy az imaház körül állandóan rend és tisztaság legyen.” E szolgálataiért ingyen lakást kapott az egyház épületében. Miután Blumbergert hűtlensége miatt elbocsátották, König Károly egyházi atya (Kirchenvater) magára vállalván az egyházi adók beszedését is, ő kapta meg az egyház épületében levő lakást, egyházi pedig a derék Leffer Péter lett, aki ingyen vállalta az egyházi szolgálatokat, csak később szavazott meg részére a gyülekezet évi 12 frt díjat. Ezt 1869-ben felemelték 50 frtra, de ezért az egyházi adókat is be kellett szednie. 1871-től évi 120 frtot kapott és az általa beszedett egyházi adó 15 %-át. 1871-ben a szabad lakás helyett felszámíthatott a keresztelekor 50 krajcárt, esketéseknél és temetéseknél 1—1 frtot. Hosszu éveken át szolgálta egyházát és hogy mennyire szerette, megmutatta azt végrendeletében az által, hogy kis telkét (a pécsi 3800. sz. betétben 4907/2. hrsz.) a gyülekezetre hagyta. Utána Uri János volt az egyházi 1918-ig.

* * *

Legyen áldott mindazok emléke, akik gyülekezetünk szolgálatában élő hittel, imádságos lélekkel, nemes áldozatkészséggel munkálkodtak. Intse, buzdítsa mindenkoron az ő nemes példájuk az egyházban utódaikat és örökösöket igaz hitűségre és hasonló egyházas áldozatkészségre, hogy így az Mindenhatónak szent segedelmével Isten országa gyülekezetünkben és az egyháztagok szívében napról-napra terjedjen és erősödjék — Istennek dicsőségére, a hívő lélek üdvösségére.

264463

